

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN

KOMPETENSUTVECKLING INOM SKOLAN

Författare: Maria Lindau
C/D-Uppsats SOC 446, 41-80 p
Vårterminen 2004
Handledare: Marianne Liedholm

ABSTRACT

Arbetets art: 41-80 poängs uppsats

Författare: Maria Lindau

Titel: Kompetensutveckling inom skolan

Handledare: Marianne Liedholm

Datum: 2004-08-10

Bakgrund: Vid introduktionsmötet för uppsatsen hade Utbildningsnämnden i Lund lämnat önskemål om att få vissa uppdrag genomförda där kompetensutveckling inom skolan var ett utav dem. Jag nappade direkt på detta och såg möjligheter att utveckla ämnet.

Problem: Hur ser bilden av kompetensutvecklingen ut för lärare inom skolan ut i ett nationellt och internationellt perspektiv?

Syfte: Syftet med denna uppsats är att, ur ett sociologiskt perspektiv studera kompetensutveckling i skolan som fenomen och process, samt se på behovet av densamma. I detta syfte ingår att lyfta fram frågor och se hur individ- samhälls- respektive skolorienterade behoven och åtgärderna är. Uppsatsens utgångspunkt är nationell och internationell, där EU-dokument granskas och exempel på samtida forskning undersöks.

Metod: Denna studie om kompetensutveckling utgår från kvalitativ metod utifrån ett hermeneutiskt perspektiv i form av djupintervjuer som sätts in i en sociologisk kontext.

Slutsatser: Sammanfattningsvis handlar kompetensutveckling inom skolan om att öka lärarens förmåga till lyhördhet för elevens och samhällets behov. Behovet av kompetensutveckling inom skolan är stort. De främsta orsakerna till detta behov är samhällsutvecklingen som genererar nya kunskapsområden samt lärarens ökade ansvar. Skolan är idag en mycket viktig socialisationsagent, trots detta följer inte kompetensutvecklingen samhällsutvecklingen.

Nyckelord: Kompetensutveckling, fortbildning, utbildning, lärarprofession, EU, Urbact.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING.....	5
Introduktion.....	5
Förförståelse.....	5
SYFTE.....	6
PROBLEMFÖRMULERING.....	6
DISPOSITION.....	6
DEFINITIONER.....	7
ÖVERGRIPANDE TEORETISKA ANTAGANDEN.....	8
Symbolisk interaktionism.....	8
Pierre Bourdieus teorier.....	8
SOCIALISATIONEN OCH DESS FÖRÄNDRING.....	12
Skolan som socialisationsagent.....	12
Eleven som objekt eller subjekt.....	13
Subjektivism.....	14
LÄRARPROFESSIONEN.....	14
RELATIONEN LÄRARE – ELEV.....	15
KOMPETENSUTVECKLING INOM SKOLAN.....	16
Enligt skollagen.....	16
Propositioner.....	16
Läroplan 2000.....	18
METOD.....	19
Vetenskapsteori och metodval.....	19
Forskningsetik	19
URVAL OCH GENOMFÖRANDE.....	20
Uppdraget.....	20
Två utvalda skolor.....	20
Intervjupersonerna.....	21
Intervjuguiden.....	22
Utskrift, bearbetning och analys.....	22
REDOVISNING OCH ANALYS AV DET EMPIRISKA MATERIALET ..	23
Arbetsuppgifter och trivsel.....	23
Kompetensutveckling.....	24
Den nya läroplanen.....	26
Behov och hinder.....	28
Initiativ och konsekvenser.....	30
Kompetensutveckling i ett historiskt perspektiv.....	31

Synen på eleven.....	32
KOMPETENSUTVECKLING UR ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV.....	35
Granskning av EU-dokument.....	35
EXEMPEL FRÅN SAMTIDA FORSKNING.....	37
URBACT – URBAN ACTION.....	37
SAMMANFATTANDE ANALYS OCH DISKUSSION.....	41
KÄLLFÖRTECKNING.....	46

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE

INLEDNING

Introduktion

Kompetens är skicklighet, kapacitet, befogenhet och meriter. Kompetensutveckling handlar om att utveckla sådana kunskaper, att vidareutbildas. Skolväsendet är en institution, en leverantör av kunskaper där eleven är ”kund”. Lärarens uppgift är att pedagogiskt vägleda eleven genom utbildning och förbereda den att delta som aktör i det befintliga samhället. Lärarens förutsättningar att lyckas med det har att göra med lärarens yrkeskompetens. Samhällsutvecklingen genererar hela tiden nya kunskapsområden vilket i sin tur skapar ett behov av att läraren utvecklar sin kompetens inom dessa områden. Frågan lyder därför *hur ser kompetensutveckling inom skolan ut idag?* Utgångspunkten för undersökningen är sociologisk kontext. För att fånga olika perspektiv av ämnet, undersöks vad lärare i Sverige har för uppfattning, vad den nationella läroplanen säger och vad som anses i ett internationellt perspektiv inom EU.

Förförståelse

Att fastställa hur tankarna är kring det som ska studeras innan studien äger rum, samt med medvetandegöra en och annan fördom, är vad detta avsnitt handlar om (Becker, 1998). Innan jag besökte skolorna för att genomföra intervjuerna beslöt jag mig för att skriva ner min förförståelse för lärarprofessionen, den nya läroplanen samt kompetensutveckling. Min bild av lärarprofessionen har dels formats under min egen skoltid, dels genom den debatt som ständigt förs i media. Min första kontakt med lärare när jag själv började skolan handlade mycket om respekt och lydnad. Redan då förmedlades bilden av att lärarna hade så mycket att göra, men vad det egentligen handlade om visste man inte riktigt. Min uppfattning idag är att lärare ofta är utsatta för stress och sjukskrivningar p.g.a. nedsakna resurser och ökat ansvar. En allmän uppfattning av den nya läroplanen är att den stjälar värdefull undervisningstid genom att läraren måste kalkylera över ekonomi samt inköp av skolmaterial. Denna inställning återfinns främst bland lärare som varit aktiva i yrket många år, under den gamla läroplanens tid. Lärarprofessionen är idag inte ansedd som ett statusyrke, det är lågavlönat trots att det kräver stora insatser för den enskilda läraren. Med detta i åtanke finns anledning att undersöka i vilken utsträckning det sker kompetensutveckling bland lärare på lågstadiet samt att utröna hur detta behov ser ut. Personligen tror jag att behovet är mycket stort. Med tanke på yrkets karaktär, den förlängda armen som ska utbildas och uppfostra framtidens vuxna, borde

kompetensutveckling inom lärarprofessionen vara av högsta prioritet och hålla jämn takt med samhällsutvecklingen. Min tes säger mig att verkligheten visar på något helt annat.

SYFTE

Syftet med denna uppsats är att ur ett sociologiskt perspektiv studera kompetensutveckling i skolan som fenomen och process samt se på behovet av densamma. I detta syfte ingår att lyfta fram frågor och se hur individ-, samhälls- respektive skolorienterade behoven och åtgärderna är.

Studiens utgångspunkt är i första hand nationell och tar avstamp i lärarens perspektiv. Syftet är också att undersöka vad det är för bild av kompetensutveckling som presenteras inom EU utifrån EU-dokumenterna *White Papers*, samt att relatera till samtida forskningsprojekt i ämnet.

PROBLEMFÖRMULERING

Syftets övergripande frågeställning är; *hur ser bilden av kompetensutvecklingen ut i ett nationellt och ett internationellt perspektiv?* Frågeställningen har inför studiens genomförande komprimerats och brutits ner i följande punkter:

- *Vilken syn på och erfarenhet av kompetensutveckling har man bland lärare på låg- och mellanstadienivå?*
- *Hur hanterar skolan behovet av kompetensutveckling?*
- *Följer kompetensutvecklingen samhällsutvecklingen?*
- *Vad har man för bild av utbildning och kompetensutveckling inom EU?*
- *Vad finns det för samtida forskning som kan relatera ämnet till ett EU-perspektiv?*

DISPOSITION

Uppsatsen inleds med övergripande teoretiska antaganden, vilka utgår från symbolisk interaktionism och Pierre Bourdieus teorier. Efterföljande avsnitt berör lärarprofessionen, förhållandet lärare – elev samt kompetensutveckling inom skolan enligt skollagen, propositioner och läroplanen. Därefter följer ett metodkapitel, en redogörelse av urval och genomförande av intervjuerna, samt redovisning och analys av det empiriska materialet. Ämnet behandlas sedan i ett internationellt perspektiv med EU-dokument som utgångspunkt. Således ges exempel på samtida forskning i form av en intervju som således relaterar ämnet

till ett EU-perspektiv. Avslutningsvis följer en sammanfattande analys och diskussion som efterföljs av en källförteckning samt en bilaga med intervjuguiden.

DEFINITIONER

Nedan följer några begrepp, vilka jag anser nödvändiga att definiera då de utgör själva nyckelorden i denna uppsats.

Enligt *"Ord för Ord- svenska synonymer och uttryck"* (Nordstedts förlag AB- fjärde upplagan), är **kompetens**: *(tillräcklig) skicklighet, duglighet, kapacitet, sakkunskap, erforderliga kvalifikationer. Meriter, befogenhet, behörighet.*

Definition av **utbildning** enligt Persson är *"den formning individer genomgår i skolan och andra institutioner med rätt att utforma examina vilken är relaterad till allmänna och speciella krav i tillvaron, som samhällsvara"* (Persson, 1994, sid. 53). Man bör kanske skilja mellan att vara i skolan och att bli utbildad.

Kunskap kan användas som en betäckning på en individs medvetenhet om den egna existensen och dess betingelser. Ordet kunskap är bildat ur ett ord som betyder känna. Relationen mellan individ och utbildningssystemet är en aspekt av utbildningsberoendet! Detta kan liknas vid relationen mellan investerare och en bank ur en ekonomisk synvinkel (Persson, 1994). Att se på utbildning som en vara kan dock innebära konsekvenser för synen på kunskap eftersom kunskap inte blir ett mål i sig, utan snarare ett medel att nå andra mål.

ÖVERGRIPANDE TEORETISKA ANTAGANDEN

Symbolisk interaktionism

Symbolisk interaktionism är en socialpsykologisk teori med fokus på hur människor interagerar genom symboler, främst språket. Den symboliska interaktionismen ser på människan ur ett perspektiv som social betingad. Teorins grundare George H. Mead ser dels individen som subjekt, en aktör i handlandet, och individen som objekt, vilket handlar om *självet*. *Självet* utvecklas genom socialisationsprocessen, genom interaktion med andra. Enligt Mead föds människan utan något *själv*. Detta utvecklas istället genom fyra stadier under social interaktion. Människans inre liv handlar om vårt dolda sätt att handla och inte minst ”taking the role of the other”. I det första *förberedande stadiet* handlar det om ett nyfött barn som imiterar utan att förstå innebörden av det. I det andra stadiet, *lekstadiet* är barnet lite äldre och utvecklar förmåga att se på andra och lära vad signifikanta andra tycker. Här sker en dialog mellan barnet och en vuxen i dess närhet. När individen når det tredje stadiet, *spelstadiet*, kan den se något abstrakt och förstå gemensamma regler och värden. Det är en dialog mellan individen som nu är relativt vuxen och flera generaliserade andra. Individerna tar varandras roller, kommunicerar och förstår kanske t o m varandra, trots att relationen kanske inte bygger på samarbete. Sist men inte minst närmar vi oss det fjärde stadiet, *referensgrupper*, vilket dock inte har utvecklats av Mead utan av hans lärjungar. Stadiet handlar om de olika sociala världar individen lever i och förflyttar sig emellan, där det råder många olika regler och många olika generaliserade andra. *Självet* är alltså en social skapelse enligt vilken individen kan kontrollera och styra sig själv (Charon, 2001).

Den symboliska interaktionismens allmänna betydelse bygger på unikt mänskliga kvaliteter och orsakar hur vi agerar i olika situationer. Den formar, den bekräftar och förändrar vår identitet, den är samhällsskapande. Man ser människan som något kvalitativt annorlunda för att kunna förstå samhället (Charon, 2001).

Pierre Bourdieus teorier

Den franske sociologen Pierre Bourdieu är idag bland de främsta när det gäller att utforska mänsklig och samhällelig realitet. Bourdieu blev till en början internationellt mest känd som utbildningssociolog med boken ”*Stadsdel: Elitskolor och Kåranda*”. Här undersöker han sambanden mellan utbildning och olika former av kulturell, ekonomisk och politisk makt i Frankrike. Boken är en utmaning mot den dominerande föreställningen att man oberoende av

social härkomst, kan med talang och hårt arbete föras till ledande positioner i samhället. Bourdieu argumenterar, trots detta, för att det i Frankrike finns stora likheter mellan elitutbildning och det ärftligt överförda adelskapet (Bourdieu, 1991).

Bourdieu ligger bakom en rad fundamentala sociologiska begrepp, några av dem är minst sagt relevanta att beröra i detta sammanhang. Inledningsvis vill jag belysa Bourdieus kapitalbegrepp. *Symboliskt kapital* "är det som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tillerkänns värde" (Bourdieu, 1991, sid. 10). Det *sociala kapitalet* är skilt från det symboliska genom sin materialitet, genom direkt förankring i sociala relationer och i personer. Det har att göra med det sociala nätverk människor befinner sig i. Kapitalbegreppet är ett relationsbegrepp och därmed måste någon eller några erkänna kapitalet som en tillgång (Bourdieu, 1991).

Lingvistiskt kapital kan ersätta begreppet *kompetens*. Kompetens har dock inget värde så länge det inte finns någon marknad för den. Bourdieu menar att det är mycket vanligt att de intellektuella åberopar sig på den kompetens (i dess juridiska betydelse) som de tillerkänns socialt. Detta för att tala med auktoritet om sådant som ligger långt utöver deras tekniska kompetens, särskilt inom politiken. Den sociala kompetensen är ofta helt beroende av den tekniska kompetensen. Kompetens förekommer i en viss situation vilket innebär att det finns en kompetens för en viss marknad. Därmed finns en relation mellan en kompetens och en marknad (Bourdieu, 1991).

Det *kulturella kapitalet* är relaterat till en marknad och det kan bytas mot andra tillgångar, som makt och inkomst. Det är även relaterat till idéer i samhället som har att göra med den ekonomiska och politiska makten. Kulturellt kapital är alltså något som en individ kan utnyttja i kampen om makt, prestige och pengar. Kulturellt kapital relaterar Bourdieu till det *sociala fältet*. Det är ett relationssystem som i Bourdieus mening existerar när en avgränsad grupp människor och institutioner strider om något som är gemensamt för dem. Det handlar om smak, erkännande, rätt att bedöma etc. Inte sällan består fältbegreppet av olika delfält vilket har att göra med svårigheten och de problem som uppstår med att avgränsa ett fält (Bourdieu, 1991).

Hos fälten finns generella verksamhetslagar vilka är oföränderliga. Hos varje enskilt fält finns specifika egenskaper. Inom varje fält förekommer således en kamp mellan nykomlingen som

försöker spränga fältets gränser och den dominerande, som har för avsikt att försvara monopolen och utestänga konkurrensen. På så sätt kan ett fälts egenskaper ibland definieras av de vinster kampen står om och vilka intressen som finns. Förutsättningarna för individerna på ett fält kännetecknas av kunskap om, och erkännandet av spelets inneboende lagar, insatser etc. Existensen av ett fält är således knutet till att alla människor som är engagerade i fältet har ett visst antal intressen gemensamt (Bourdieu, 1991).

Skolan kan ses som ett fält vilket jag i sig, skulle vilja dela in i två delfält, ett lärarfält och ett elevfält. Anledningen till detta är att skolan i sig utgör ett fält där utbildning och kunskap är gemensamma nämnare. Dock är det så att lärarna strider mot ett gemensamt mål, att vägleda eleverna genom utbildningen bl a genom en auktoriserande makt, medan eleverna är de som vägledas skall samtidigt som de strider mot varandra inom ramen för att accepteras av de andra eleverna. Vad jag slutligen vill komma fram till är att skolan är ett fält där det är bäddat för konflikter, då aktörerna på de båda delfälten ska acceptera varandra. Att spelet på fältet (skolan) ibland tycks flyta trögt har att göra med att det är så många olika roller som ska samsas, elever, lärare som alla är enskilda individer med olika förutsättningar. Detta leder oss in på ett annat av Bourdieus mycket välkända begrepp, nämligen *habitus*.

Habitus bidrar till att förklara ”*varför en människa betraktad av en utomstående, kan uppfattas som rationellt agerande utan att ett medvetet rationellt val föreligger*” (Bourdieu, 1991, sid. 12). ”*Habitus är det man har förvärvat, men som förkroppsligats på ett varaktigt sätt i form av permanenta dispositioner*” (Bourdieu, 1991, sid. 152). Habitus refererar hela tiden till något historiskt, något som är knutet till den individuella historien och Bourdieu påpekar således betydelsen av vanans och traditionens roll. Den amerikanske filosofen John Dewey framhåller en definition som kan betraktas som en introduktion till Bourdieus tolkningar av habitusbegreppet. Deweys tolkning av vana liksom habitus, uttrycker förhållandet av det liv som människor lever och har levt, påverkar deras sätt att handla och deras åsikter och detta bidrar till att olika praktiker återskapas men också förändras om det uppstår dissonans mellan habitus och den sociala omgivningen (Bourdieu, 1991).

En central tanke hos Bourdieu är att människors estetiska smak förklaras av mängden kapital, dess sammansättning, förhållandet mellan olika kapital och individens väg till sin nuvarande plats i den sociala strukturen. I denna kontext inträder habitusbegreppet i den mening hur vår position i samhället ger upphov till vanemässiga sätt att förstå och handla. Genom

habitusbegreppet kopplar Bourdieu sociala normer och värderingar till skilda grupper och klasser och det sker en ständig strid om makt och inflytande. Habitus är just ett dispositionssystem som förvärvats genom den underförstådda eller uttryckliga lärotiden (Bourdieu, 1991).

Bourdieu's mer sociologiska perspektiv menar att människan förkroppsligar den miljö hon lever i. Bourdieu är ute efter att ta reda på varför vi agerar så socialt som vi gör. Med begreppet habitus vill han betona hur mycket vår livshistoria och sociala miljö påverkar oss trots att vi inte är medvetna om det. Socialpsykologiska förklaringar utifrån Bourdieus perspektiv blir något begränsade då sociologi, läran om det sociala livet, är deterministisk. Vad jag vill betona är att socialpsykologi handlar om individen som aktör, som handlar i nuet och tänker och *kan* förändra sin egen värld (Bourdieu, 1999).

Symbolisk interaktionism och Bourdieus (1999) perspektiv kan skiljas åt genom att se det sistnämnda som *diakront*, ett temporalt, historiskt perspektiv. Liknande kan vi säga att symbolisk interaktionism är *synkront*, ett perspektiv som koncentrerar sig på vad som sker här och nu (Charon, 2001). Alltså förhåller sig Bourdieu (1999) på *macro* nivå och den symboliska interaktionismen på *micro* nivå. Slutligen vill jag visa ytterligare ett sätt att skilja de båda perspektiven åt, då jag menar att symbolisk interaktionism betonar *empati*, att förstå och sätta sig in i någons situation. Man tar någons perspektiv utan att man för den sakens skull behöver tycka som personen i fråga (Charon, 2001). Bourdieu (1999) å andra sidan, betonar *sympati*. Det innebär att man verkligen tar någons parti, och tar ställning för att de gör rätt. De båda perspektiven har dock en gemensam nämnare, vilken de lägger mycket stor vikt vid, nämligen hur beroende den sociala människan är av interaktion!

SOCIALISATIONEN OCH DESS FÖRÄNDRING

Skolan som socialisationsagent

I äldre samhällen återfanns den sociala reproduktionsprocessen till övervägande del i familjen eller dess motsvarighet. I familjen reproduceras nya individer, såväl biologiskt som ideologiskt. Familjen utgjorde alltså det viktigaste socialisationsinstrumentet. Det kommer dock att se annorlunda ut i de samhällen som präglas av industrialisering. Här splittras reproduktionsprocessen i flera delar som handhas av olika institutioner så som skola, barnomsorg och sjukvård. I moderna samhällen sker den biologiska reproduktionen fortfarande till övervägande del i familjeinstitutionen liksom delar av den ideologiska, men den största delen av den sistnämnda reproduktionen tas dock hand av skolan. Därmed fyller skolan ett slags tomrum (Persson, 1994).

De utbildningssociologiska teorierna betraktar utbildning i ett socialfunktionalistiskt perspektiv som framställer utbildning som en social nödvändighet. *De utbildningsekonomiska teorierna* har snarare en tendens att se utbildning i ett perspektiv som en individuell nödvändighet. Persson hävdar (1994) att båda perspektiven tenderar att överskatta sig själva vad gäller effektivitet i skolans maktutövning. Han grundar detta på att ingen av teorierna problematiserar förhållandet att skola/utbildning kan ha syften som de inte förmår att uppnå fullt ut. Sociologin ser utbildning ur ett samhällsperspektiv, medan ekonomin ser utbildning ur ett individperspektiv. Kanske vore det klokt att se skola och utbildning ur båda perspektiven och på så sätt upprätta en relation mellan individ och samhälle. I detta förhållande framhåller Persson skolplikten som den faktor som skulle kunna reglera förhållandet mellan de två polerna (Persson, 1994).

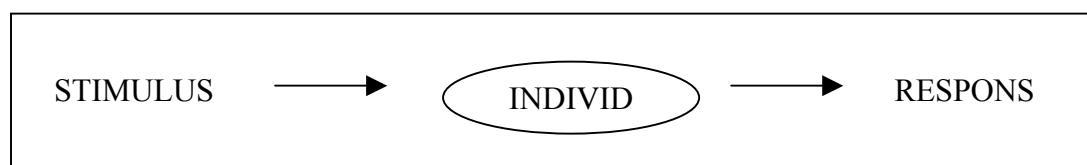
När barnet börjar skolan sker en övergång från att betrakta till att bedöma barn, från att registrera till att värdera och från att jämföra till att konkurrera. Vid inträdet i skolvärlden gestaltar sig barnet som elev och kommer att konfronteras med en mängd nya situationer och konflikter. Den viktigaste förklaringen till elevers alienation från skolan och dess undervisningsinnehåll är skillnaden mellan klasskultur och skolkultur, enligt utbildningssociologin. Den bild av hur skolan ska hantera konfliktfrågor som växer fram ur grundskolans läroplan är mer än motsägelsefull. Detta beror på att skolan ska få eleven att omfatta demokratins grundläggande värderingar. Skolan ska motverka en rad företeelser och influenser som eleven blir utsatt för i sitt vardagsliv. Undervisningen skall bedrivas på ett

allsidigt och sakligt sätt. Konsekvenser av detta blir följaktligen att skolan redovisar en syn som ger genomsnittet på allt då paragrafen i såväl den gamla som den nya läroplanen är omöjlig och orealistisk att uppnå. Lösningen på detta problem vore kanske att eftersträva kontexttänkande, snarare än kontextberoende, hävdar Persson (1994).

Eleven som objekt eller subjekt

Ur naturvetenskapen har vissa filosofiska traditioner vuxit fram som menar att världen bara består av ting, av objekt, som kan observeras som de är i verkligheten, oberoende av vem som uppfattar dem. Sann vetenskap ska därför oberoende, opåverkbara av subjektivt inflytande, baseras på direkta observationer och mätningar. I psykologins mening leder detta till en objektivisering av människan. Människan följer fysiska lagar liksom naturen i övrigt. Människan reduceras alltså till en biologisk mekanism där tankar och känslor endast är fysiska rörelser eller kemiska reaktioner. Det finns en viktigt psykologisk inriktning som faktiskt har sina rötter i en rent objektivistisk grundsyn, nämligen *Behaviorismen* som utvecklades i USA i början av 1900-talet. Behaviorismen står för att sann vetenskap bara kan grunda sig på det som kan observeras, räknas och mätas (Imsen, 2000).

Vi kan inte observera en annan individs tankar och därför kan vi inte använda tänkande som ett vetenskapligt begrepp. Det enda som kan observeras vid studiet av en människa är det som påverkar individen och vilket slags beteende som följer av denna påverkan. Den behavioristiska påverkansmodellen ser ut så här:

Påverkan kallas för stimulus och reaktion hos individen kallas respons. På detta sätt blir individen en slags maskin, som reagerar automatiskt på ett yttre stimuli. Det finns en lagbundenhet mellan stimulus och respons, menar behavioristerna, det gäller bara att forskningen ska finna dessa lagar. Om vi får visdom om dessa lagar innebär det att vi kan forma mänskligt beteende. I dessa sammanhang har man t.ex. funnit att belöning och straff är viktiga verkkningsmedel (Imsen, 2000).

Centralt för behavioristerna är inläring eftersom det mesta som en människa tillägnar sig av kunskaper och erfarenheter är just inlärt. Endast ett fåtal av en människas reflexer är medfödda vilket förklarar behavioristernas begrepp ”tabula rasa” som innebär att människan vid födseln är en tom tavla. Behavioristernas syn på fostran är optisk vilket får konsekvensen att alla kan lära vad som helst, det enda som skiljer är inlärningshastigheten. Sist men inte minst vill jag föra fram en princip som präglar den behavioristiska motivationsteorin, nämligen nyttoprincipen eller den utilitaristiska principen. Den innebär att individen gör det som lönar sig i eget intresse. Genomgående motivationsprinciper är exempelvis hedonism; att söka glädje och att undvika smärta. Behavioristernas forskningsmetod är baserad på en hypotetisk-deduktiv forskningsmetod (Imsen, 2000).

Subjektivismen

Subjektivismen är öppen för den mänskliga värderande medvetenheten, dels hos den som observerar, men även för den som observeras. George A. Kelly och Fritz Heider är två teoretiker som har sin utgångspunkt i det fenomenologiska perspektivet. Detta perspektiv har bl.a. avvisats som spekulativt därför att det saknar etablerad objektivistisk vetenskapsstatus. Fenomenologerna försöker förutsäga beteende genom att förvänta sig vad personen kommer att göra utifrån en förståelse av personens egna intentioner och förväntningar. Fenomenologernas uppgift är på så vis att tolka individen utifrån dess handlingar, bakgrund samt individens reaktioner i ett visst ögonblick (Imsen, 2000). Fenomenologin är intressant i detta sammanhang eftersom att tolka, är vad just lärare i mycket stor utsträckning ägnar sig åt.

LÄRARPROFESSIONEN

Skolans uppgift är att förmedla allmänskunskap och inte minst att hjälpa till att uppfostra eleverna. Skolan ska därmed arbeta med normer, värderingar samt attityder på det personliga planet. Skolan ska även bidra till den sociala uppfostran, eleverna ska få en undervisning och uppfostran så att det blir till nytta för både hem och samhälle. Viktigt är att inte glömma det individuella perspektivet av skolans uppgifter som bl.a. formuleras i läroplaner på följande sätt: *”utveckla elevens förmåga och talang”, ”hjälpa den enskilda individen att realisera sina möjligheter”, ”utgå ifrån den enskilda individens egenart”, ”anpassning till elevens förmåga och talang”*. Motiven handlar om att inte ställa individen inför krav den inte kan orka med. Det ska dock påpekas att individualiseringen i skolan således har ett politiskt-ideologiskt motiv och den massundervisning som sker i skolan tenderar att bli en fara för likriktning och i

grova ordalag kanske t.o.m. indoktrinering av eleverna vilket föranleder behov att finna motvikt till (Imsen, 2000).

I takt med att nya samhällsproblem utvecklas skapas hela tiden nya ämnesområden och skolan får allt större och mer omfattande uppgifter. Till följd av detta blir uppgifter i officiella skoldokument snabbt inaktuella på så vis att de knappast innehåller alla de uppgifter som skolan faktiskt har. Nya ämnesområden handlar bl.a. om konsumentfrågor, miljö- och naturskydd, alkohol- och drogproblematik, data- och informationsteknologi, uppfostran till ”aktiv fritid” etc. Imsen uttrycker ”skolan- samhällets stumma tjänare” och menar med detta att ”skolan inte sällan är den första instansen man vänder sig till när samhällsproblem ska lösas” (Imsen, 2000, sid, 19). Om skolan sedan lyckas med att ta upp problemen i undervisningen, det är en annan sak. Att lärarna samarbetar sinsemellan, är en förutsättning för att alla uppgifter och behov ska kunna tillgodoses men ändå finns ett mönster på en mängd skolor där mycket lite samarbete kan urskiljas. Lärarnas sätt att fungera hänger nära samman med skolans organisation, vars tillstånd präglas av resurstillgångar, ledning, omfattning m.m. Det faktum att läraryrket är krävande, talar den stress och omfattning av sjukskrivningar för, som trots yrkets stimulerande och inspirerande karaktär existerar (Imsen, 2000).

Imsen talar om behovet av differentiering som ett stort problem. Det har att göra med att variera undervisningen så att den harmonierar i så stor mån som möjligt med elevens förmågor och förutsättningar. Denna individualiseringsprincip är mycket populär bland lärare, dock är den svår att genomföra i praktiken då den innebär stor belastning och ökade krav på lärarna. Principen om anpassad inläring samt disciplineringsproblemet som hänger nära samman med samhällsförändringar utanför skolan och allmänhetens förväntningar på eleverna, är problem som många lärare idag upplever. Föreställ dig en konstant känsla av otillräcklighet i ditt yrke. Imsen visar på en likhet mellan lärare/konstnär, i den mening det handlar om att ha en bas av tekniker och kunskaper och samtidigt kunna lösgöra sig från dessa och skapa något helt nytt genom samspelet med eleverna (Imsen, 2000).

RELATIONEN LÄRARE – ELEV

Det är stor skillnad mellan elever och personal, naturligtvis vad gäller ålder och position, men även vad gäller över- och underordningsrelationen. Skolan utgör basen i en hierarki, skolpersonalen sorteras in i hierarkin och läraren utgör då ett kollektiv av frontverksamma.

Eleverna hamnar dock utanför hierarkin rent formellt. De är klienter som formas. Läraren befinner sig nära botten av skolsystemet, den formella hierarkin. Skolans organisationsform är byråkratisk i den meningen att den är regelstyrd (Persson, 1994).

Att *makt* utövas i skolan är alltså ett faktum. Dock är det vanligt att maktutövare (lärare) samt de som makten utövas på (elever) är omedvetna om den. Därmed kan skolan ses som en institution som försöker påverka individens handlande på olika sätt. ”Att ta barnets perspektiv innebär att söka sig tillbaka till det medvetande som inte var format av systemet” (Persson, 1994, sid. 22). Definitionen av *makt* enligt Persson är ”makt som en individuell eller kollektiv aktörs förmåga att framkalla, förändra och hindra handlande och uppnå avsedda konsekvenser” (Persson, 1994, sid. 28).

KOMPETENSUTVECKLING INOM SKOLAN

Enligt skollagen

Vem har det yttersta ansvaret för att kompetensutveckling bedrivs inom skolan?

I skollagen, (SFS 1990:1477), står skrivet att rektorernas uppgift i skolan är att bl.a. verka för att utbildningen utvecklas. Således bör kravet på korrespondensen mellan lärarens uppgifter och kompetens iaktas under lärarens tjänstgöringstid. Lärarens kompetens är av avgörande betydelse för utbildningens kvalitet. Genom kompetenskrav samt att tillförsäkra utbildningens kvalitet, ska man kunna garantera detta (1995).

§ ”Varje kommun och landsting ska se till att fortbildning anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Kommuner och landsting skall vinnlägga sig om en planering av personalens fortbildning” (SFS 1993:1478), (1995, sid. 26).

Propositioner

Propositionerna här hämtade från ”Skollagen i praktiken –motiv och kommentarer” (1995), samma bok som ovan refererats till om skollagen. Boken är sammanställd av de officiella dokument som belyser skolans utveckling från statlig detaljreglering till kommunal målstyrning. Propositionstexterna är skrivna av skolministern, som under 1990/91 var Göran Persson. 1991/92 var Per Unckel utbildningsminister och Beatrice Ask skolminister.

Propositionen nedan handlar om kommunernas ansvar för fortbildning. Propositionen har bidragit till att skollagen har förändrats.

Prop 1990/91:18: *”Kommunerna har ansvaret för att skolpersonalen får den kompetensutveckling som behövs. En viktig del i kompetensutvecklingen är fortbildningen. Fortbildningen behövs för att komplettera skolpersonalens kompetens i anslutning till centralt beslutade reformer och andra förändringar, som tillkommit på lokalt initiativ. Det är således många skilda behov och intressen som fortbildningen skall möta och tillgodose. Det är därför nödvändigt att planera fortbildningsinsatserna så att de blir ett led i en medveten förändring och förbättring av kompetensen i skolan. De prioriteringar som alltid måste göras lokalt mellan skilda fortbildningsbehov måste därför utgå från en analys av behoven och vara en del i en genomtänkt strategi för utvecklingen av skolverksamheten.” (...)*
”I samband med reformer inom skolområdet behöver staten disponera medel för implementering som kan avse såväl skilda utvecklingsinsatser som fortbildning av skolans personal. Innehållet i sådana kurser bör kunna styras av staten och även kvantitativa mått för sådan fortbildning bör kunna anges.” (...) *”Eftersom staten har ett ansvar för en likvärdig utbildning, bör staten också se till att det finns tillgång till fortbildning i alla delar av landet. (...)*” (1995, sid. 26).

Propositionen 1991/92:75 handlar om fortbildning för Europas bästa skola. Propositionen ledde inte till någon ändring i skollagen, dock var ”fortbildning för Europas bästa skola” regeringsförklaringens honnörsord vid den tiden. Här understryks att betydelsen av att fortbildningsinsatserna koncentreras på ett sådant sätt att en viss längd, och därmed djup, säkerställs. Kommunerna har nu också möjligheter att erbjuda lärare längre, mer sammanhängande fortbildning genom att använda de betydande resurser som kombinationer av studiedagar och ferieförlagd fortbildning utgör. Kunskapsområden som vårt gemensamma europeiska kulturarv, skolans värdemässiga grund och kunskaper för att stärka elevernas förmåga till estetiska ställningstaganden, internationalisering, medier och miljökunskap är väsentligt att betona i lärarfortbildningen (1995).

Vad jag med dessa propositioner vill fästa uppmärksamheten på, är statens ansvar som tydligt betonas i förslagen. Således tar man upp de kunskapsområden som man bör lägga vikt på. *Jag frågar mig dock i vilken utsträckning lärarna idag får möjlighet till kompetensutveckling och kontrolleras fortbildningen ”uppifrån” för att nå ”ner” till lärarna?*

Läroplan 2000

Läroplan 2000 gavs ut år 1988 och redan då uttrycktes vikten av lärares kompetensutveckling. Intressant i detta avseende är just att vad som skrevs då, för femton år sedan, är minst lika aktuellt idag. Är det verkligen rätt sorts kompetensutveckling som prioriteras i läroplanen? Lennart Strandler påpekar i sin granskning av Läroplan 2000 att i den fastställda läroplanen för fortbildning av lärare krävs utbildning för tidigare utbildade lärare så att de uppnår samma kompetens som den nya grundskollärarytbildningen skall ge. Detta innebär att alla tillgängliga penningmedel för fortbildning ska satsas på "omskolning" av de lärare som bedöms ha förlegad utbildning och erfarenhet. Följden av detta blir att det inte blir mycket över för en fortbildning utgående från skolornas och de enskilda lärarnas behov (Strandler, 1988).

Behovet av arbete med bild, dans, musik, drama och scenisk verksamhet är påvisat stort och kräver därmed lärare med kompetens inom dessa områden. Det vore därför lämpligt att ett antal lärare med förutsättningar kompletterade sina utbildningar. Vidare finns behov av att ett antal kvalificerade lärare vidareutbildas till speciallärare. Det är viktigt att även påpeka det stora behovet av kompetensutveckling inom "grundämnen" som svenska, matte, so, no o.s.v. (Strandler, 1988). Är det kanske så att det som tydligt betonas i läroplanen från 1988, kan man fortfarande inte implementera idag, femton år senare.

Ur såväl lärare som elevers perspektiv kan behovet av djup ämneskunskap inte nog betonas. Psykologen Roger Ellmin har belyst detta i en doktorsavhandling som bygger på över 2000 berättelser där han bl.a. kommit fram till följande; *"Det är framförallt situationer där läraren känner att hon bottnar i sin egen kompetens som är tillfredsställande. Därefter kommer situationer när elever visar engagemang och visar resultat i arbetet"* (Strandler, 1988, sid. 97). Vidare tar Ellmin upp att den lärare som känner sig trygg och säker på de egna kunskaperna, vågar också vara flexibel och kan således föra undervisningen framåt. Läraren kommer därmed att belönas i form av engagerade aktiva elever som tar ansvar. De lärare som inte behärskar sitt ämne känner sig ofta handfallna, blir otydliga och försöker styra genom sin auktoritet. Eleverna svarar då till slut med motstånd, visar ointresse och risken är att de t.o.m. blir psykiskt eller fysiskt aggressiva. Enligt min åsikt är det också viktigt att poängtera att brister i lärarens sociala kompetens samt utbrändhet kan få liknande följder. *"Den lärare som försöker uppfylla alla läroplanens mål och alla nya uppgifter som ständigt läggs på skolan, riskerar att bli utbränd"* (Strandler, 1988).

METOD

Vetenskapsteori och metodval

Avfärdande av positivismen. Vid ställningstagandet av vilket vetenskapligt tillvägagångssätt som lämpar sig bäst för den vetenskap som denna studie utgår ifrån, kvalitativa intervjuer, framgår det ganska snart att den positivistiska teorin inte är lämplig. Utifrån Thuréns (1991) bok grundas detta på att den positivistiska vetenskapen utgår ifrån sinnesintryck som grundas på hårddata som är insamlad på empiriska grunder där egna tolkningar inte accepteras. Detta innebär att alla känslor och intryck som finns i insamlandet av data som utgör grunden i denna studie som handlar om människor, avfärdas av positivismen.

Hermeneutik ett bättre val. Beträffande samhällsforskning, som denna undersökning måste anses vara, lämpar sig den hermeneutiska utgångspunkten bättre. Den har sin styrka i att den tillåter egna tolkningar och möjligheten att studera engångshändelser, vilket de genomförda intervjuerna med grundskolelärarna är ett bevis på, eftersom exakt likartade svar inte är möjligt att få även under likartade förhållanden. En nackdel är att denna form av samhällsforskning är svår att falsifiera, vilket naturligtvis ökar ansvaret på mig som undersökningsledare och författare av studien. Det är viktigt att jag är medveten om att jag bär med mig fördomar och en förförståelse och för att dessa i så liten grad som möjligt ska färga undersökningen på ett negativt sätt, skrevs de ner för att medvetandegöras i uppsatsen. Valet av metod för denna studie av grundskolelärares kompetensutveckling är kvalitativ metod utifrån ett hermeneutiskt perspektiv i form av djupintervjuer som sätts in i en sociologisk kontext. I detta sammanhang används den *hermeneutiska spiralmodellen* som innebär att jag utökar min förförståelse utifrån den nya kunskap jag numer besitter, för att på så sätt skapa en ny förståelse o.s.v. (Thurén, 1991).

Forskningsetik

Det etiska ställningstagandet i denna undersökning innebär att jag, som författare, värnar om den enskildes människovärde. Det handlar om att visa respekt för de medmänniskor som bidragit med information genom att skydda den enskildes psykiska och fysiska integritet. Denna strävan sker genom anonymisering av den information som återges genom att inte nämna några namn på vare sig intervjupersonerna eller skolorna där undersökningen är genomförd. Tystnadsplikten följes strikt, endast handledaren samt medlemmarna i handledningsgruppen och naturligtvis uppdragsgivaren på Utbildningsnämnden, vet var undersökningen ägde rum. Uppdragsgivaren, intervjupersonerna samt rektorn för de båda

skolorna har erbjudits att ta del av resultaten, dock ej rådata i form av intervjuutskrifter. Samtliga intervjupersoner informerades innan intervjuerna kunde inledas för att få deras godkännande, om etiska premisser, att banden efter uppsatsens avslutande skulle förstöras men att utskrift av intervjuerna måste sparas p.g.a. examinatorernas krav.

Thurén (1991) tar således upp vikten av att vara noggrann med att försöka bortse från förutfattade meningar, som t.ex. att lärare i allmänhet är missnöjda med den nya läroplanen, i forskning som rör människor och enskilda händelser. En koppling kan här göras till den förförståelse som jag tidigare skrivit om.

URVAL OCH GENOMFÖRANDE

Uppdraget

Utbildningsnämnden i Lund hade lämnat önskemål om att få vissa uppdrag genomförda i samband med introduktionsmötet för uppsatsskrivandet. Ett av ämnen var ”kompetensutveckling inom skolan –en behovsanalys”. Jag tyckte detta lät mycket intressant och lade därför fram förslaget vid första handledningstillfället och fick det godkänt. Därefter kontaktades Lars Stålrup på Utbildningsnämnden och ett möte bokades. Vid mötet diskuterades olika inriktningar samt utgångspunkter och jag framförde önskemålet att få göra undersökningen på grundskolenivå. Mötet avslutades med att man antog mig som uppdragstagare för undersökningen. Lars Stålrup undersökte möjligheterna och återkom cirka två veckor senare med telefonnummer till en rektor för två låg- och mellanstadieskolor där intresset fanns. Jag tog tidigt kontakt med rektorn via e-mail och telefon. Vi diskuterade ämnet och rektorn berättade att det tidigare gjorts individuella utvecklingssamtal med personal i årskurserna 1-6 där man hade tittat på kortsiktiga respektive långsiktiga mål. En uppföljning sker ett år senare för att se hur målen uppnåtts. Ett annat arbete med personal i årskurserna 1-3 har gjorts där personalen själva får bedöma ”vad som är bra med vår skola?”. Detta är tänkt att leda till en övrig plan med eventuell fortbildning. Jag fick därefter klartecken av rektorn att göra intervjuer med lärare på de två skolorna.

Två utvalda skolorna

Två skolor ingår i studien, båda belägna i Lund. På skola A arbetar 14.5 personer varav 5 är lärare, 2 förskollärare, 4 fritidspedagoger, 3 barnskötare och 0.5 speciallärare. På skola B arbetar 11.5 personer varav 4 lärare, 4 förskollärare, 3 fritidspedagoger och 0.5 speciallärare.

Barnskötarna arbetar på förskolläraryrket och fritidspedagogtjänster. Speciallärartjänsten delas av de två skolorna, därav siffran 0.5. Båda skolorna anses vara genuint svenska, de är inte belägna i invandrartäta områden, har goda rykten och kännetecknas av lugna och trygga skolmiljöer. Urvalet av skolor genomfördes med hjälp av Lars Stålrup på utbildningsnämnden i Lund. Han fann att man inom detta rektorsområde var intresserade av kompetensutvecklingsplaner.

Intervjupersonerna

Totalt deltog sex intervjupersoner, tre på vardera skola. Då tiden för intervjuerna inföll i den hektiska tiden före jul, skedde urvalet av intervjupersoner genom att jag, efter tillåtelse av rektorn, besökte vardera skola, presenterade mig och uppsatsens innehåll och frågade om det var någon som var intresserad av att ställa upp. Då samtliga i personalen inte hade mycket tid till övers, fick det helt enkelt bli de personer som var villiga att ta sig tid och därmed kunde jag inte styra urvalet. Tid bokades in enligt intervjupersonens önskemål och samtliga intervjuer genomfördes under en period av två veckor på respektive skola.

Utfallet av det s.k. urvalet blev fem kvinnor och en man, åldern varierade på en skala mellan 29 och 51 år. Anställningstid i yrket och på skolan, tidigare erfarenheter samt utbildning, varierade från fall till fall. En fritidspedagog, en förskolelärare (som parallellt vidareutbildade sig på lärarhögskolan) samt fyra låg- och mellanstadielärare var de personer som intervjuades. De som arbetat med den gamla läroplanen fanns representerade, liksom de vilka enbart hade erfarenhet av den nya läroplanen.

Trots min oförmåga att styra urvalet tycker jag ändå att det blev någorlunda representativt för de två skolorna. Fördelningen mellan könen kunde dock sett annorlunda ut. Om urvalet inneburit att lika många män som kvinnor deltagit, hade ett genusperspektiv varit intressant att beakta. I detta fall anser jag urvalet otillräckligt för att ta upp en sådan aspekt. Majoriteten av de anställda på de båda skolorna var otvivelaktigt kvinnor, därav var majoriteten i urvalet likaså kvinnor och endast en intervjuperson representerades av det manliga könet. Jag tvivlar dock på att lika representation mellan könen i urvalet, skulle vara fördelaktigt, i just denna typ av undersökning. Påpekas bör att studien inte är komparativ i det avseende att de två skolorna inte jämförs mot varandra då de ansågs vara allt för lika för en sådan studie.

Samtliga intervjuer spelades in på band, efter intervjupersonernas godkännande av villkoren som innebar att banden efter intervjuutskrift skulle förstöras. Samtliga verkade bekväma med situationen, då intervjupersonen och jag kunde föra en avslappnad dialog. Intervjuerna tog på den ena skolan plats i ett lärarrum, vilket uppenbarligen var en miljö där intervjupersonen kände sig bekväm och avslappnad. Att intervjun ibland stördes av andra lärare verkade inte bekymra intervjupersonen. På den andra skolan kunde intervjun föras helt ostört i ett biblioteksrum på skolan. Samtliga bandinspelningar lyckades och inga problem uppstod vid utskriften.

Ämnet väckte uppenbart intresse och intervjuerna flöt på mycket smärtfritt. Inga tecken visade på obehag från intervjupersonernas sida, således upplevde inte jag några som helst svårigheter. Varje intervju tog ca 1 timme i anspråk.

Intervjuguiden

Till grund för intervjuerna ligger en tematisk intervjuguide vilken innehåller följande teman: beskrivning av arbetsuppgifter, trivsel, kompetensutveckling historiskt, utifrån behov, hinder, initiativ m.m. samt den nya läroplanen. En provintervju var tänkt att genomföras med en grundskolelärare i Göteborg, dock fick denna ett plötsligt förhinder och intervjun fick ställas in.

Intervjuguiden fungerade i praktiken ypperligt och kunde följas utan att intervjupersonernas svar styrdes alltför mycket. Detta beaktades genom att jag som intervjuare undvek ledande frågor samt öppnade diskussion genom att ta upp ämnet tematiskt.

Utskrift, bearbetning och analys

Samtliga intervjuer har noggrant skrivits ut i enlighet med intervjuinspelningarna. Pauser, skratt etc. har angivits. Intervjuerna blev i genomsnitt 5 sidor, respektive 3500 ord, i utskrift. Vid analysarbetet lästes först samtliga intervjuer igenom. Därefter delas frågorna upp i enheter. I varje enhet sammanfattas och jämförs svaren kontextuellt. Med anledning av svaren i den första frågan, som har att göra med utbildning och anställningstid, väljer jag att utelämna dem i analysen, då de kan röja den anonymitet jag garanterat intervjupersonerna. När jag refererar till intervjuerna använder jag ”intervjupersonerna”, ”lärarna”, ”han/hon” eller ”de” för att tydliggöra att det är deras åsikter som framförs. I analysprocessen söker jag finna relevanta mönster, skillnader, känslor och uttryck som kan belysa uppsatsens

problematisering samt syfte. De generaliseringar som görs utifrån de sex intervjuerna kan inte tjäna som generaliseringar för att representera hela Sveriges lärarkår. För detta krävs ett större material med intervjuer med lärare på flera olika skolor runt om i landet. Jag vill även påpeka att analysen även görs under datainsamlingen då utgångspunkten är från det hermeneutiska forskningsperspektivet där det hela tiden pendlas mellan teori och empiri (Sjöberg, 1999).

REDOVISNING OCH ANALYS AV DET EMPIRISKA MATERIALET

Arbetsuppgifter och trivsel

Samtliga arbetar i arbetslag med en lärare, en fritidspedagog och en förskolelärare som tillsammans lägger upp arbetet för klassen och planerar vad barnen ska göra för någonting. Lärarna arbetar efter teman och ansvarar för respektive ämnen som svenska, matte, no, so o.s.v. Undervisningen sker mellan 8.20 och 14.00 varje dag och därefter återstår några timmar till planering och förberedelser. Fritidspedagogerna arbetar praktiskt i klassen med språklekar, mattelekar, svenska m.m. och gör detta parallellt med det som läraren gör. Tillkommer gör även att ta hand om läromedel samt inköp, klassråd, kompissamtal, samlingar, föräldrasamtal och att ta hand om läxorna.

(...) ”det är ju inte bara att vara lärare, det är ju mycket annat också, det är svårt att sätta ordet på det men det är en del av fostran här, särskilt i de lägre årskurserna” (...).

Det förefaller här som den ovan citerade personen inte är helt införstådd med att fostran uttryckligen hör till lärarprofessionens uppgifter, vilket vi således kunde läsa om i teoriavsnittet. Uttalandet förbryllar mig något med tanke på att uppfostran i själva verket är en så stor del av yrket.

Samtliga intervjupersoner trivs mycket bra med sina yrken. Vissa säger dock att det är tufft ibland men samtidigt ger barnen väldigt mycket och det är utmanande. En av intervjupersonerna säger sig trivs men om han/hon inte fått chansen att vidareutbilda sig till lärare, hade han/hon lämnat yrket efter ett antal år.

(...) ”en dag är inte den andra lik och det blir aldrig som man tänkt sig”.

Kompetensutveckling

Det är små kurser och föreläsningar i alla dess former, långa som korta. Det är fortbildning. Att läsa in nya kunskaper som lärarna behöver för att kunna klara av sitt arbete. Vissa säger att det inte ger speciellt mycket att gå en eftermiddag eller en kväll och få en föreläsning, det ger lite för stunden men ingen djupare utveckling. Men att det är den biten som man bjuds på. Det handlar om allt från speciella ämneskunskaper till barn med speciella behov men det kan också gälla det sociala, team-bildning, grupprocess, personalfrågor, metodik, musik, drama, dans eller enskild utveckling för att den enskilda individen ska trivas.

”Jag tänker att man ska skaffa sig nyttiga saker för arbetet. Det är väldigt brett tycker jag, det kan vara hur mycket som helst, att man ska utvecklas själv och i sitt arbete”.

”(...) man är så inne i de så de nya impulserna, det är inte lätt att få dem, man behöver tillfällen där man får dom impulserna utifrån så man sen kan utnyttja dom impulserna i sitt arbete för att utvecklas”.

”att man vidareutvecklar sig på ett sätt att det gynnar arbetet (...) att man kan utnyttja det tillsammans med barnen”.

Någon önskar en vidareutbildning som pågår en hel termin eller sker i en större grupp under en längre tidsperiod, så att de får möjlighet att prata med varandra och diskutera hur arbetet ska utvecklas. De vill ha praktiska tips hur man kan arbeta med exempelvis svenska och matte.

(...) ”så man inte bara går en kurs och sen så är det jätte färskt på måndagen när man kommer men sen så följer man liksom inte upp det så rinner det ut i sanden”.

Samtliga menar att kompetensutveckling ska tjäna deras personliga perspektiv, vara till deras egen nytta, medverka till att de blir bättre i sitt jobb och kan höja ribban. I andra hand är det för skolans och arbetets nytta och för arbetslaget, för den kollektiva nyttan.

En koppling till utilitarismen och den s.k. nyttoprincipen skulle här kunna urskiljas, lärarna prioriterar den kompetensutveckling som gynnar dem själva, som ligger i deras eget intresse. Om vi då ska härleda detta till skollagen samt läroplanen, förefaller nyttoprincipen allt för

individualiserad enligt mig. Där handlar det om en övergripande fortbildning inom såväl grundämnena och speciallärarkunskaper, som kompetensutveckling för att hålla jämn takt med samhällsutvecklingen. Inte personliga intresseval i första hand. Kompetensutveckling utifrån elevernas perspektiv nämns av intervjupersonerna, men inte i den omfattning som nämns i läroplanen, vilket gjorde mig något förundrad. Kanske pekar detta på lärarnas bristande kunskap om läroplanens mål för kompetensutveckling?

”Mycket av den kunskapen man bör ha idag saknar man ju.”

Kompetensutveckling är något som diskuteras på skolan menar samtliga intervjupersoner. När det dyker upp någon intressant kurs så blir det diskussion. Terminen brukar inledas med någon form av fortbildning som alla går på, både i syfte att lära känna varandra och för att lära sig saker. Vissa tycker att det diskuteras just att det förekommer så lite kompetensutveckling. En lärare berättar att de i våras för första gången haft medarbetarsamtal där initiativet kom från rektorn att genomföra kompetensutvecklingsplaner där de fick fylla i olika mål som sedan ska följas upp, något lärarna överlag varit positiva till. Samtliga menar att kompetensutveckling är något som de till stor del själva får ta tag i, de får leta bland de broschyrer med erbjudanden som skickas till skolan, det utbudet är rikligt. Hittar de något intressant så får de lägga fram ett önskemål till rektorn som får se vad det kommer att kosta o.s.v. och har läraren lite tur får han/hon gå kursen. Det beror även på var läraren själv är i livet, ibland är han/hon jätte aktiv och vill anmäla sig till många kurser och andra perioder får han/hon helt enkelt prioritera bort sånt. Skolan anordnar vissa kvällar och kurser och det brukar vara roligt och vettiga grejor som gjorts över lag. Men det finns föreläsningar och kurser som lärarna ska gå men som de egentligen undrar vad de har för nytta av.

Utvecklingsdagarna ägnas 100 % åt planering eftersom det finns så lite tid för det i övrigt. Mycket hänger på ens eget initiativ. Man har haft en forskare som föreläst om sömn och sömnbehov vilket lärarna över lag ansett intressant och någon menar att han/hon kan dra paralleller om barnen inte sovit på nätterna exempelvis. Men egentligen hade ämnet inte direkt att göra med deras arbete. En av intervjupersonerna kan dra sig till minnes att han/hon har haft någon kurs om det goda samtalet, olika inlärningsstilar och lite om IT. Det råder dock delade meningar om de haft gemensam kompetensutveckling utöver det som ovan nämnts,

(...) ”inte som jag kan dra mig till minnes att vi haft fortbildning eller kompetensutveckling på det viset.”

(...) ”vi har ju regelbunden kompetensutveckling som vi går då hela arbetsgruppen tillsammans” (...).

(...) ”den gemensamma fortbildningen, det känns ju aningen fattigt tycker jag.”

”Det vi har haft har inte varit speciellt kompetenshöjande för mig som lärare. Det är mer på ett generellt plan, hur man ska vara som människa. Det känns på något sätt som det är på arbetsgivarens villkor.”

”Sen är det väl många som är gemensamma med att sen när man väl har varit iväg så ges man inte tid att utvärdera och diskutera det här i arbetslaget. Man får inte tid att berätta så mycket för sina kollegor och försöka påverka någon förändring.”

Förslag ges från ett par av intervjupersonerna att avsätta en del av personalmötet till att dela med sig av erfarenheter från kurser och få igång en diskussion som de sedan kan arbeta med. I skollagen står uttryckt att kombinationen av studiedagar samt ferieförlagd fortbildning skapar goda förutsättningar för kompetensutveckling samt utbyte av kunskaper lärare emellan, vilket kan tolkas som att problemet med tidsbrist inte borde existera. Att ansvaret för planering av kompetensutveckling delvis ligger hos kommuner och landsting förefaller samtliga intervjupersoner vara ovetandes om.

Den nya läroplanen

Generellt tycker lärarna att läroplanen är vid, öppen och tolkningsbar och har ett tänkande som de tycker är ok. Samtidigt var det länge sedan samtliga intervjupersoner läste den och de menar att de känner till den lite grann men inte ”ordagrant”. Någon menar att om de hade läst den idag så hade det säkert varit saker som de hade reagerat på och kanske tyckt att den inte stämmer riktigt med verkligheten. I och med att den är vid så är det upp till var och en hur man tolkar den. Någon menar att den inriktar sig på att alla är lika, och det är en nackdel. På så vis menar de att den är lite för öppen och tolkningsbar, då det är olika hur mycket lärarna kan om olika saker. Den äldre läroplanen var mer detaljerad och angav exakt vad barnen skulle kunna. Nu handlar det om mål som ska uppnås.

(...) ”om en lärare ska kunna fullfölja allt som står i läroplanen så får man ju nästan vara en supermänniska och gå på kompetensutveckling väldigt mycket för den utbildningen som man får på lärarhögskolan räcker inte till utan man måste utvecklas hela tiden” (...).

I skollagen uttrycks tydligt vikten av att det finns en korrespondens mellan lärarens uppgifter och kompetens. Detta kan härledas till Strandlers påpekande att det är först när läraren känner sig säker på sin egen kompetens som situationen är tillfredsställande.

Alla är överens om att den nya läroplanen föranleder behov av kompetensutveckling. Någon menar att det borde den gamla göra också. Det har att göra med att innehållet i läroplanen pekar på olika arbetssätt och det kommer hela tiden nya teorier och då är det viktigt att de hänger med, det är lätt att bli fast i gamla rutiner. Flera menar att det är så tunga punkter att de överhuvudtaget inte kan kunna allt som står i den och därför måste de hela tiden utvecklas i takt med samhället, inom exempelvis jämställdhet. Kommer det tillägg och ändringar i läroplanen så tycker lärarna att det är rektorns ansvar att bearbeta detta eftersom det kan vara väldigt stora skillnader. Det står således skrivet i skollagen, att det åligger rektorn att verka för att utbildningen utvecklas samt att det av rektorn krävs särskilda pedagogiska kunskaper, förvärvade genom utbildning och erfarenhet för att kunna förmedla sådana saker.

” Det är en process man är i hela tiden som aldrig avslutas, så självklart så kräver ju läroplanen att man behöver mycket kompetensutveckling. Hela tiden måste man utvecklas man kan inte stagnera.”

”Det är mycket man behöver för att leva upp till dom storstilade målen.”

I detta avseende kan jag inte annat än känna en viss empati med lärarna. Inom vilket yrkesområde det än hade rört sig om, är en känsla av otillräcklighet och ett tryck att man ständigt måste lära sig mer, otillbörligt. Det ligger något i det Strandler säger, att den lärare som försöker uppfylla alla läroplanens önskemål riskerar att bli utbränd.

Behov och hinder

Behovet av kompetensutveckling ser väldigt olika ut från år till år och från klass till klass och lärarna menar att det hela tiden är skolverkligheten som avgör var behovet ligger. Behovet är mycket självupplevt och det måste bygga på intresse. Det handlar om att han/hon ska komma vidare och tycka att det är roligt, få nya idéer och nya impulser. Den individuella kompetensutvecklingen styrs av behovet att utvecklas personligen. Vare sig det rör sig om fortbildning inom något ämne som svenska eller om det handlar om skolans utveckling, ledarskap, barnens särskilda behov av olika slag, jämställdhet, utvecklingssamtal, kompissamtal, klassråd, konflikthantering och sociala bitar med föräldrar, barn och lärare, är det något lärarna får väldigt lite av i yrkesutbildningen. Behov av kompetensutveckling finns egentligen inom alla områden. Det beror lite på hur lärarens själv mår som människa, orken varierar från termin till termin, det är inget konstant. Behovet kan således styras av processer inom arbetsgruppen och inom arbetslaget. För att arbetslaget ska fungera bra är det viktigt att lärarna har någon gemensam plattform, att de skapar ramar eftersom lärarna är på så olika nivåer, en del tänker inte på vissa saker som andra ser som självklart. Arbetslaget i sig är en form av kompetensutveckling, där lärarna är bra på olika saker och lär av varandra.

Här kan vi direkt göra en koppling till Bourdieus begrepp, där den enskilda lärarens habitus blir en del av det gemensamma fält som hela lärarkåren agerar i. Liksom det finns många olikheter inom fältet vad gäller habitus och socialt kapital, handlar det om gemensamma resurser och mål vilka samtliga lärare strider om.

Skolan bör tydliggöra hur utbildningen ska se ut, idag är det lite flytande, lärarna vet inte vilken kurs de ska gå och det ges ytterst lite info från skolan. Om läraren verkligen vill utvecklas får han/hon ta tag i det själv och söka upp kursen. Tidsmässigt föredrar de att lägga kurserna dagtid och i sista hand kvällstid. Lärarna menar att yrket kräver redan att de arbetar mer än 100 % och kvällar och helger vill de ha fria. Kompetensutveckling måste vara en rätt, att läraren tar sig själv på så stort allvar att han/hon medverkar till att bli vidareutbildad och koncentrerar sig på det och tar tag i sitt jobb.

Former för kompetensutveckling är bl.a. kurser, föreläsningar, diskussioner och studiedagar enligt intervjupersonernas önskan. Det är viktigt att lärarna verkligen får behållning av det som genomförs, att de inte bara går i väg två eftermiddagar och sen är det klart. Kursen får gärna vara av lite större omfattning och för att verkligen få behållning av den kunskap som

erhålls, måste möjlighet ges att dela med sig av denna till övrig personal på skolan. På så vis sparas pengar, det räcker med att ett par ur ett arbetslag går en kurs, så kan de övriga gå något annat för att sedan utbyta varandras erfarenheter. Sen finns det säkert olika behov beroende av vad för människor som jobbar på skolan och vad de har med sig i bagaget. I jämförelse med andra skolor, framhåller åtminstone två intervjupersoner att lärarna i Lund har det väldigt bra om man jämför med andra skolor i landet, som i Malmö, i Rosengård t.ex. Där tror intervjupersonerna att behovet är större och att personalen behöver lite extra stöd och styrka. Därför är det viktigt, menar lärarna, att man ser till varje skolas behov, vad som behövs för att få det att fungera och för att personalen ska orka.

Majoriteten av intervjupersoner är överens om att det borde finnas någon gemensam plan för alla skolor inom en kommun där gemensamma kunskaper (inom bl a IT) utvecklas, som alla bör ha och detta är något som skolan ska hålla i och erbjuda alla, vilket i sin tur sätter press på rektorn att uppfylla minimikrav för kommunen. Utöver det ska det finnas möjlighet till individuell kompetensutveckling. En intervjuperson tror att behoven av kompetensutveckling ser rätt lika ut i olika skolor. Samtidigt menar hälften av intervjupersonerna att det är fånigt att ha för mycket likriktad kompetensutveckling, det finns alltid de som kanske inte alls har behov av en viss kurs och då slösas otroligt värdefull tid bort. En person säger att det skiljer sig nog närmast ofantligt mycket.

”Tänk som ett smörgåsbord med det man kan tänka sig vara det som de flesta behöver.”

”Jag tror att varje skola behöver sin egen kompetensutveckling eller utvecklingsplan.”

De skilda behov av kompetensutveckling som existerar kan förklaras med hjälp av symbolisk interaktionism. I detta perspektiv är lärare liksom elever kvalitativt annorlunda, de är aktörer som handlar i nuet och kan förändra sin egen värld och genom interaktion således agera samhällsskapande. Den symboliska interaktionismens, och således lärarens uppgifter handlar om att förstå och sätta sig in i elevens situation, det handlar om empati på micro nivå. Det ligger enligt mig en eventuell brist i detta perspektiv för att se på lärare och elever och det handlar om att man lägger för stor vikt vid perception och då glider ifrån syftet. Intressant är att behovet av kompetensutveckling i första hand är utifrån lärarens egen nytta. I andra hand pratar man om skolans behov och vidare arbetslagets nytta. Ingen av intervjupersonerna nämner att samhällsutvecklingen genererar behov av kompetensutveckling, vilket jag menar att den i största utsträckning gör! Empirin visar på att behoven av kompetensutveckling

uppstår i den lokala situationen och vi kan se på denna tendens med Bourdieus fältbegrepp. Jag frågar mig om det viktigaste motivet till behovet av kompetensutveckling är en effekt av konkurrensen på lärarfältet? Och är detta så påtagligt att man inte höjer blicken internationellt?

Vad gäller hinder för kompetensutveckling är pengar nummer ett, tätt följt av tidsbrist. Det beror lite på när kursen ligger, är det på dagtid kan det vara svårt att komma ifrån. Men tack vare arbetslagen finns det möjligheter att lösa detta. Dock menar lärarna att det inte riktigt har gjorts det hittills, det måste ges mer tid helt enkelt. Pengar och tid är vad de flesta upplever som hinder för kompetensutveckling. En intervjuperson tror dock att pengar inte är något problem i det här fallet, att det finns avsatta pengar som ska gå till kompetensutveckling, dock kunde dessa pengar satsas på lite mer förnuftig kompetensutveckling med tanke på att det inte behöver vara dyrt för att det är bra. Intresse tror alla intervjupersoner finns.

”Jag tror att intresset är stort och behovet är också stort. Men det faller lite på att man kanske måste prioritera annat.”

Initiativ och konsekvenser

Initiativet till kompetensutveckling skall komma både ifrån dem som jobbar med barnen och uppifrån ledningen, genom en dialog dem emellan för intressestyrning. Lärarna tycker att rektorn ska möjliggöra för de anställda att hitta något de själva tycker är intressant och tillåta en gå på det. En kompetensutvecklingsplan ska ligga på rektorns ansvar eller eventuellt en person som enbart ansvarar för fortbildning och personalutveckling inom organisationen. Hittills menar samtliga att de tagit initiativ till sin egen kompetensutveckling men att det inte är konstant utan det sker i perioder. Sen menar intervjupersonerna att de inte blir direkt sporrade när det mer handlar om ekonomiska begränsningar från ledningens sida. De tycker att det är svårt att hålla sig à jour med allt som utvecklas och därför är det viktigt att initiativet även kommer från arbetsgivaren. Lärarna menar att när de själva tar initiativ till kompetensutveckling är det viktigt att det finns en röd tråd i det man gör eftersom de upplever att det inte finns mycket pengar att avsätta. Sen orkar de inte alltid sitta och leta kurser när de har fullt upp med annat och om en lärare går en kurs en termin får han/hon kanske avstå från något nästa termin.

”Man är ju inte mer än människa och så är man lat av naturen.”

Intressant är att en av intervjupersonerna menar att rektorn verkar tro att det är otroligt opraktiskt och dåligt med gemensamma aktiviteter. Rektorn har samlat in önskemål från alla anställda vilka en kompetensutvecklingsgrupp sammanställer, dels personliga önskemål och dels vad skolan behöver parallellt. Detta har dock ännu inte riktigt satts i bruk eller visat resultat, än så länge har allt varit lite trevande. Först till nästa höst är det meningen att det skall ta fart på allvar.

Enligt en av intervjupersonerna ser kompetensutvecklingen idag ut på följande vis att första dagen efter jullovet har man en dag, därefter två dagar i mars och sen är det fyra eller fem dagar i juni samt en vecka på sommaren innan skolan börjar. Förut hade man även två dagar i november innan lovet v. 45 men dom har man valt att ta bort på dessa två skolor. Man lägger dessa timmar på kvällar eller på sommaren istället och; *”det ser jag som ett rent ekonomiskt blähä för att man ska slippa ordna någonting själv och istället bara skicka folk på kurser”*.

Konsekvenser av kompetensutveckling är att det ger en kick till en själv och att det kan locka personal till skolan. Det skulle kunna innebära ett förändrat arbetssätt om det är det som är målet. Syftet måste vara att det ska vara lönsamt för verksamheten, men även för att läraren själv ska känna sig mer motiverad som i sin yrkesroll. Utifrån läroplanen finns det mycket som skulle kunna ändras på menar lärarna. Som det är nu så får kollegorna en större arbetsbelastning om någon är iväg på kompetensutveckling, för det sätts inte gärna in vikarier, det finns inte pengar till. En annan negativ konsekvens kan vara att personalen blir så välutbildad att den flyttar på sig, men det tar nog lång tid innan det blir möjligt. I övrigt tror intervjupersonerna att kompetensutveckling bara för positivt med sig.

Kompetensutveckling i ett historiskt perspektiv

Generellt tycker intervjupersonerna inte att det är så där jätte stora skillnader historiskt, jämfört med hur det var när de började arbeta som lärare. Men utbudet är stort och varje vecka kommer broschyrer med kursinformation. Sen tycker lärarna att det har blivit ekonomiskt stramare och av den anledningen har de inte möjligheten att gå kurser som kostar för mycket. I framtiden är samtliga positiva till en gemensam kompetensutvecklingsplan inom kommunen med minimikrav för såväl gemensam som individuell fortbildning, att de får ta del av lite nytänkande. De önskar att kurserna var på dagtid och att det fanns pengar till att sätta in

vikarier. Så som lärarutbildningen ser ut idag så tycker lärarna att de är långt ifrån färdigutbildad när de kommer ut i skolorna.

Lärarprofessionen har förändrats. Yrket har alldeles för låg status i förhållande till längd på utbildning och faktiskt ansvar, *”det är ju det mest betydelsefulla som finns att vara med barnen”*. Lärarna säger att de gentemot barn och föräldrar inte är samma auktoriteter längre och att många har förlorat förtroendet för dem. Att fallet är detta just i denna studie kan ha att göra med att majoriteten av barnen har akademiska föräldrarna. Om intervjuerna genomförts på en annan ort, hade just denna aspekt mycket väl kunnat se annorlunda ut.

Jag frågar mig om det är makt och inflytande det i själva verket handlar om? Är man idag som förälder rädd för att låta skolan påverka individens sätt att handla? Är det då denna rädsla som smittar av på barnen som i sin tur vägrar se lärarna som auktoriteter som kan lära dem leva i dagens samhälle? Är inte detta fel, det hör ju till lärarens och skolans uppgift att faktiskt uppfostra eleverna i en tid där föräldrarna inte har samma utrymme till detta som förr? Om eleven vare sig har ett rättsnöre i familjen eller i skolan, är min tes att individen kommer ställas inför problem, då den kommer ut i arbetslivet, där individen på ett eller annat sätt måste följa vissa auktoriteter och rättesnören.

Synen på eleven

Först och främst är det ju så idag att läraren får följa eleven från förskolan till trean, där har det skett en förändring, menar lärarna. Sen är det inte bara synen på eleven som har förändrats, utan synen på hela samhället och strukturen, på föräldrar och på lärare. Idag får barnen och eleverna vara med och bestämma väldigt mycket, både till fördel och nackdel då det många gånger är så att de inte klarar av det. Det läggs mycket ansvar på eleverna och flera av intervjupersonerna säger att de upplever dem mer uppjagade och stressade än för fem år sedan. Barnen är idag delaktiga på ett helt annat sätt, både i hemmet och i skolan. I skolan säger man dock att man har ganska bra kontroll över vad de är delaktiga i och det är viktigt för att eleverna ska känna sig motiverade. Många gånger blir det dock så att för mycket ansvar läggs på eleverna och de är kanske inte mogna att bestämma så mycket som de gör. Det blir mycket diskussioner kring hur man beter sig och uppför sig och ett par lärare upplever att det är mer socialt arbete än vad man hade innan. Någon säger att skolan har ett viktigt ansvar i att vägleda barnen men att uppfostran är föräldrarnas del, vilket idag har lagts över mer och mer på skolan. Mycket tid av undervisningen går därför till att reda ut diskussioner och bråk, tid

där läraren skulle få en chans att lära känna barnen väldigt nära och på ett djupare plan och få en inblick i hur de tänker. Detta sker inte genom att reda ut gräl, menar intervjupersonen.

En intervjuperson säger i slutet av intervjun att när han/hon tänker på kompetensutveckling, tänker han/hon på något sätt utifrån barnen, barnets relationer med varandra, med oss och den kontakten tror läraren inte har funnits på samma sätt tidigare. Man tror inte att man haft samma förmåga eller insikt hur man ska lösa mobbing och press. Man ser helheten hos barnen vilket arbetslagen är en bra förutsättning för och det ger en bättre inblick i barnens relation med föräldrarna. Detta leder dock till behov av en annan kompetens, läraren behöver knepen för att utveckla en bra relation med barnen och föräldrarna, vilka intervjupersonerna menar tyvärr inte heller ser lärarna som någon proffsig instans längre.

”Man utgår mycket mer från barnens behov, barnen står mycket mer i centrum”.

Jag vill här poängtera betydelsen av socialisationens förändring där skolan idag är en institution där den största delen av den ideologiska reproduktionen sker. Skolan är idag både en social liksom en individuell nödvändighet, menar jag. Detta går väl i hand med att upprätthålla relationen mellan individ och samhälle. Således menar jag att yrkets status bör följa denna utveckling. Man ser på elevens på ett mer subjektivt sätt, där det handlar mycket om att tolka individen utifrån dess handlingar, bakgrund samt reaktioner. Samtidigt kan vi se objektivistiska drag i den mån man tar hänsyn till miljöns påverkan av elevens handlande. Empiriskt visar en av intervjupersonerna på denna tendens i och med att bråkiga barn ofta har en problematisk relation till sina föräldrar i hemmiljön.

Intervjupersonerna menar att i och med att samhället i helhet har förändrats, har synen på barnuppfostran hemma gjort detsamma. Barnens behov, önskemål och tycken tar läraren idag en helt annan hänsyn till. Lärarna vill både ha en kärleksfull delaktighet samtidigt som barnet ska lyda föräldern, vilket är ett svårt dilemma och det är här det går fel ibland. Många har svårt att handskas med barn med starka viljor och när de då kommer till skolan är de ifrågasättande till allt. Det är här lärarna måste visa att de är att räkna med, menar intervjupersonerna. Det är dock lätt att lägga skulden på skolan och idag har man tydligen rätt att ifrågasätta allt. Här i Lund är barnens föräldrar ofta akademiker, läkare och andra högutbildade och intervjupersonerna menar att många av dem ser skolan lite som en serviceinrättning och lägger sig gärna i allt vad skolans personal gör. Detta är delvis skolans

fel, eftersom den kunde vara mer tydliga med att läraryrket är dess professionalism, ”vi lägger oss inte i ditt arbete och då ska du inte lägga dig i vårt arbete, vi är också proffs på det vi gör”. Men det är svårt när allt lärarna vill är att var tillmötesgående och de säger själva att de vet hur man är när de skickar iväg sina egna barn till skolan. Lärarna säger att de känner sig lite maktlösa ibland men att det är viktigt att inte glömma eleverna och att det trots allt är en härlig stämning att jobba med barn och samtliga intervjupersoner säger att de trivs mycket bra med läraryrke.

KOMPETENSUTVECKLING UR ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

Granskning av EU-dokument

Vad har man för bild av kompetensutveckling inom EU? Hur samhälls- respektive skolorienterade är man i ett internationellt perspektiv? För att besvara dessa frågor har jag granskat olika EU-dokument och funnit ett vilket relaterar dessa frågor i perspektivet kunskapssamhället; ”White paper on education and training – teaching and learning towards the learning society” COM (95) NOVEMBER 1995. Dessa ”vita papper” är EU Kommissionens riktlinjer för EU’s medlemsländer rörande året 1996, ”the European Year of Lifelong Learning”. Det handlar om att uppmuntra förvärvandet av ny kunskap, föra skola och företagssektor närmare varandra, bekämpa exkludering, utveckla kunskaper i tre Europeiska språk samt behandla kapitalinvestering och investering i utbildning på lika villkor (1995). Det handlar om att etablera mer substantiella investeringar i kunskap och färdigheter. Syftet med dessa vita dokument är att identifiera möjligheter för utbildning och kompetensutveckling inom EU. Utbildning och kompetensutveckling utgör enligt EU Kommissionen förutsättningar för självmedvetenhet, tillhörighet, utveckling och självuppfyllelse och är nyckeln för alla att påverka sin framtid och personliga utveckling. Mängden färdigheter bör således konverteras till ett instrument för att mäta individuella prestationer. Dokumenten sätter upp förslag, riktlinjer och mål som har för avsikt att stödja och bidra till utbildnings- och kompetensutvecklings policies, ett ansvar som i första hand ligger på nationell, regional och lokala auktoriteter. I den internationella kontext av fri rörlighet och integration vi idag befinner oss i, finns anledning för nationella utbildnings- och kompetensutvecklingssystem att överväga den Europeiska dimensionen (1995).

Demografiska trender har ökat individers förväntningar radikalt samtidigt som det skett en förändring i populationens åldersstruktur vilket skapat ett behov at livslångt lärande. En ökning av teknisk innovation på alla områden har genererat nya kunskapskrav i takt med att konsumtion och livsstilar förändras. Informationsteknologierna har alltså gjort ett signifikant intåg i produktionsrelaterade aktiviteter samt utbildning och kompetensutveckling vilket har fört utbildningssystemet och produktionssystemet närmare varandra. Utveckling av informationsteknik och Internet innebär att förutsättningar för decentralisering har skapat större möjligheter att organisera kompetensutveckling (1995).

En genomträngande standardisering av kunskap har förmågan att ge intrycket av att allt måste läras ut på strikta logiska grunder. Att producera och identifiera kvalitet är en fråga om att bemästra ett deduktivt tankesystem baserat på abstrakta koncept. I vissa fall kan dessa deduktiva infallsvinklar göra individerna passiva och begränsa deras fantasi. Makt att döma och förmåga att välja är de två huvudsakliga elementen för att förstå vår omvärld. De involverar kriterier för att göra val, lära sig det förflutna samt förmåga att ta sig an framtiden. För detta krävs att både personlig och social utveckling stimuleras. Redskap för att komma till rätta med detta är kompetensutveckling och fortbildning (1995).

En av de centrala uppgifterna som diskuteras i dessa vita papper, är hur man på bästa sätt ska kunna använda utbildning och kompetensutveckling för att sammanfoga EU-länderna i en arbetsproducerande process, och samtidigt ta kontroll över internationaliseringen av ekonomin och ankomsten av nya teknologier. Liksom eleverna, måste således lärarna få möjlighet att anpassa sig till de nya teknikerna och dess konsekvenser. Detta sker dock i alldeles för liten utsträckning och håller inte jämn takt med den multimediala utvecklingen. Den Europeiska Kommissionen stödjer utvecklingen av ”multimedia educational software” genom skapandet av ”Task Force” inom ämnet och är på så vis av största relevans (1995).

Visar EU-dokumenterna några ansatser angående kompetensutveckling avseende individens personliga utveckling? Ja, i utbildningssamhället måste det finnas möjlighet att få sina bas-, tekniska- och yrkeskunskaper validerade och hur det förvärvats genom offentligt godkännande. Ett personligt ”skills card” skulle finnas tillgängligt för dem som önskar ha det. Ett system av detta slag, på frivillig basis, tillgängligt i Europa, skulle kunna innefatta universitetsutbildning, företagsanställning samt kompetensutveckling som genomförts på det enskilda företaget (1995).

Hur team-orienterade anses behoven samt åtgärderna av kompetensutveckling vara?

Man hoppas på att ett samarbete mellan företag och utbildningsanordnare ska etableras. Det har empiriskt visats att erfarenheter av att arbeta i team skapar möjligheter till förbättring i kvalitetsproduktionen. Jobberikande, kvalitetscirklar, produktions- och marknadsansvariga m.m. har lärt arbetsgrupper att både lära och lära ut, vilket skapar fördelar för alla. Lokala kunskapsutbytesnätverk sprider sig över Europa i Frankrike, Tyskland, Österrike, Belgien, Spanien och Schweiz (ej EU-medlem) och ger människor möjligheten att utbyta erfarenheter och kunskaper genom att var och en får ta rollen som både lärare och elev (1995).

Relateras behoven av kompetensutveckling i ett samhällsperspektiv?

Europa måste investera i utbildning för att öka den generella nivån på anställdas förmågor och den arbetande populationen, genom basutbildning och genom att stimulera förvärvandet av kunskap genom hela livet. Utbildningssamhället har sina rötter i skolan där allting naturligtvis tar fart. Skolan måste anpassa sig men likväl kvarvara det oersättliga instrument för allas personliga utveckling och sociala integration. Det krävs idag enormt mycket av skolan just på grund av att den har så mycket att erbjuda (1995).

EXEMPEL FRÅN SAMTIDA FORSKNING

URBACT – URBAN ACTION

Sociologen Mikael Stigendahl är forskningsledare och expert för projektnätverket Urbact. Jag fick möjligheten att göra en intervju med honom. Intervjun, vilken är likvärdig de övriga informantintervjuerna som gjorts i studien, ägde rum på Mikael's kontor i Malmö och tog 1 timme i anspråk. Intervjun resulterade i ett mycket öppet samtal mellan informanten och mig. Intervjuguide användes ej. Utgångspunkten för mötet var att få kunskap om ett aktuellt projekt samt att fånga informantens uppfattning av kompetensutveckling.

Urbact är ett program som startades inom EU i januari i 2003 och som är tänkt att fortgå till år 2006. Mikael är forskningsledare för Urbact i Malmö, då det utnämns en forskningsledare i var och en av de deltagande städerna. Dessutom är Mikael huvudforskingsledare för helheten av projektet. Den inofficiella betydelsen av Urbact är enligt Mikael ”Urban Action”, en betydelse som han dock aldrig påträffat i tryck. Målet med Urbactprogrammet är att ta tillvara på och dra nytta av alla de goda exempel på förnyelse av storstäder som har skapats framförallt med stöd från urbanprogrammen. EU's urbanprogram har funnits i två omgångar, det första var 1997-2000 där Malmö var med som enda stad i Sverige. Det andra urbanprogrammet startades år 2000 och där var Göteborg istället den stad i Sverige som medverkade. Syftet med Urbactprogrammet har varit att vända sig till alla de städer som har varit med i urbanprogrammen och skörda allt som där har gjorts. Det handlar om att utbyta goda erfarenheter och lärdomar och omsätta det ena goda exemplet från en stad till en annan och utveckla kunskap om hållbar stadsutveckling.

Urbanprogrammen involverar sammanlagt ca 170 städer. Bakgrunden till programmen är att det i storstäder växer fram klyftor mellan olika stadsdelar, utanförskap samt ökad kriminalitet

vilket skapar stora problem. Där är urbanprogrammets uppgift att skapa lösningar på detta. Tanken är att vara ”lite annorlunda” det vill säga att inte vara myndighetsstyrt utan ha ett underifrånperspektiv som är tvärssektoriellt. Urbactprogrammet har således kommit till för att se vad detta ledde till och se vad det kan finnas för formler för en hållbar stadsutveckling.

Grundskolan kommer in i bilden på så vis att man har vänt sig till alla de städer som medverkat och erbjudit dem att starta projektnätverk i vilka man fokuserar på särskilda teman och drar fördel av de goda exempel som knyter an till just dessa teman. Bland annat skapades på så vis projektnätverket ”från utanförskap till innanförskap” där man fick med sig ett antal städer: Köpenhamn, Göteborg, Århus, Helsingfors, Geira i Tyskland och Gijon i Spanien och det är i detta nätverk som Mikael är inblandad. Skolorna blir således berörda i detta sammanhang eftersom relationen mellan utanförskap och innanförskap kommer till uttryck mycket i skolor. De goda exempel som är på väg att väljas ut från Malmö och Göteborg rör främst grundskolan. Meningen är att flera röster ska komma till tals, man ska utgå från lärarnas perspektiv liksom elevernas. Mikael's uppgift är bland annat att se till att så sker samt vara kritisk, att det som lyfts fram är hållbart. Detta är viktigt i de avseenden när de olika städerna och länderna ska jämföras. Det kommer att hållas en lokal workshop i Malmö där de olika företrädarna ska göra sina röster hörda, däribland lärare. I september hålls dessutom en internationell workshop rum, där representanter från samtliga deltagande städer deltar. Meningen är att det ska skapas arenor för projektet för att kunna diskutera de goda exempel som jämförs och prövas kritiskt.

Mikael har tidigare varit engagerad i en rad EU-projekt och är därmed relativt insatt i hur man tänker på EU-nivå. Det finns en trend vad gäller lösningar på problem man förespråkar. Generellt i Europa är man för underifrånperspektiv samt tvärssektoriella satsningar. Förutsättningarna är dock av väldigt skilda karaktärer där man kan urskilja två stora områden av skillnader. Det första handlar om marknadsekonomi, det är skillnad mellan ett land som Sverige, där man har reglerad arbetsmarknad, fackföreningar och kollektivavtal, och ett land som England eller något annat sydeuropeiskt land där man har stora lågavlönade sektorer som inte är reglerade. Det andra stora området som skiljer är välfärdsstaten, det är stor skillnad mellan en svensk modell med inkomstbortfallsprincip och höga ersättningsnivåer och miniminivåer, grundtrygghet, om man jämför med andra länder. Detta sätter naturligtvis sin prägel på skolorna, då barnen som kommer till skolorna kommer från väldigt olika sammanhang. Detta är viktigt att ta in i bilden när man ska jämföra resultaten. Det är lätt att

vara ytligt och enbart fokusera på det synliga. Mikael's uppgift är att se till att man borrar ner till de underliggande nivåerna och försöka frilägga dem och klargöra vad dem betyder.

Jag tar upp behovet av kompetensutveckling inom skolan och vems perspektiv man utgår ifrån, lärarnas eller elevernas. Mikael menar på att det är en jätte stor fråga men är dock osäker angående vilken utsträckning man kommer ta upp den i just detta projekt. Han hänvisar istället till ett annat projekt "framgångsalternativ" som handlar mycket om detta. Projektet är dock vid denna tidpunkt i startgruperna och därför finns inte så mycket mer att hämta därifrån nu.

Mikael's slutsatser handlar om att man i viss utsträckning lär sig fel saker i dagens skola vilket då är ett problem för eleverna. Det finns således en läraraspekt då de saknar mycket kunskap som behövs. Mikael syftar då främst på kunskaper som handlar om det förändrade samhället då han menar att poängen med skolan är att den måste vara samhällsrelevant i den mening eleverna ska lära sig leva i ett befintligt samhälle, något som framgår av läroplanen. Samhället är i ständigt förändring, det ser inte likadant ut som det gjorde för tio år sedan och på så vis måste lärarnas kompetens hänga med i förändringarna genom kompetensutveckling, annars riskerar man att lära barnen att leva i ett samhälle som inte finns. Personligen tycker Mikael att man bör lägga mer vikt vid kritiskt tänkande, att man själv får lära sig, något man borde göra dels inom lärarutbildningen och inom skolan i elevernas utbildning. För att få utrymme till detta menar Mikael att man borde skära ner på faktakunskapskraven, han är inte ute efter att ersätta en dogmatik med en annan men han menar att det behövs mycket mer diskussion kring vad dagens samhälle innebär och vad det är man måste kunna för att leva i det.

Urbactprojektet aktualiserar just dessa frågor, det ingår dock ej i vare sig Mikael's uppgift eller i projektets uppgift att översätta det man kommit fram till i läroplaner för lärarutbildning och kurser, vilket i sig finns ett stort behov av.

Under projektets gång har de städer som deltar i projektet ständig kontakt med varandra, ofta via mail. Det är viktigt att så sker eftersom det måste utvecklas metoder som är hållbara att använda sig av för att resultaten ska bli jämförbara. Metodutveckling är därmed en stor del av projektet.

Dilemmat med dessa projekt där problemformuleringarna ska växa fram underifrån har att göra med dess betydelse då vi lever i ett samhälle där det handlar om andra tendenser och ovanifrånstyrning, på så vis är det en väldigt motsägelsefull tid vi lever i.

På programnivå har man anlitat experter som arbetar övergripande, dels ska de kunna göra ingripanden i enskilda nätverk, dels ska de fungera som länkar mellan de olika nätverken. Mikael har anlåtats som expert i tre avseenden, för ungdomar, för utanför- innanförskap och för medborgares delaktighet. Man skapar på så vis en pol med experter som ska bygga upp länkar och noder mellan de olika nätverken, allt för att kunna pressa fram det bästa ur varje enskilt program. Att det pressas upp en kunskap till den högsta nivån, ledningen i Paris, för att den ska blir generell och användbar.

Projektet finansieras enligt en 50- 50 % princip, vilket innebär att hälften finansieras av EU och hälften av parterna som deltar. Malmö betalar alltså en del av Urbactprojektet sen ligger det en stor budget hos huvudkontoret i Paris som disponeras.

SAMMANFATTANDE ANALYS OCH DISKUSSION

Hur ser bilden av kompetensutveckling ut i ett nationellt och internationellt perspektiv? Av empirin framgår att kompetensutveckling handlar om fortbildning, att läsa in nya kunskaper som krävs för att utvecklas själv och i sitt arbete. Det handlar om föreläsningar och kurser, långa som korta, inom såväl ämneskunskaper och estetiska ämnen som specialkunskaper. Viktigt är att det sker en återuppföljning efter det att man kompetensutvecklats, att man delar med sig av sina kunskaper till övriga lärare på skolan och att man verkligen får behållning av fortbildningen.

Enligt skollagen ska korrespondensen mellan lärarens uppgifter och kompetens, tillförsäkras och verka för att utbildningen utvecklas. Fortbildning för att komplettera lärarens kompetens inom såväl lokala behov som likvärdig utbildning över hela landet, ligger på statens och kommunernas ansvarsområde.

Kompetens enligt Nordstedts uppslagsverk, har bl.a. att göra med duglighet, sakkunskap och erforderliga kvalifikationer. Bourdieu menar att begreppet kompetens kan ersättas av lingvistiskt kapital, genom att det finns en relation mellan kompetens och en marknad. Man åberopar sig på den kompetens man tillerkänts socialt för att kunna tala om ens tekniska kompetens, vare sig man besitter den eller ej.

I EU-dokumentet framgår att kompetensutveckling ses som investeringar i kunskap och färdigheter, att social och personlig utveckling stimuleras samt att det sker förvärvande av kunskap genom hela livet. Ansvaret för kompetensutveckling inom skolan ska enligt EU-dokumentet hänvisas till nationella, regionala och lokala auktoriteter. Med EU-projektet Urbact vill man således utbyta erfarenheter och kunskaper över gränserna inom EU och bedriva kompetensutveckling med ett internationellt perspektiv.

Sammanfattningsvis handlar kompetensutveckling inom skolan om att öka lärarens förmåga till lyhördhet för elevens och samhällets behov.

Enligt empirin råder inga större skillnader i synen på kompetensutveckling historiskt, i förhållande till den situation då informanterna började arbeta som lärare. Nämnvärt är att det har blivit ekonomiskt stramare idag vilket innebär att valet av kurser begränsas till de billigare

alternativen. Samtliga informanter ställer sig positiva till en gemensam kompetensutvecklingsplan inom kommunen med minimikrav för såväl gemensam som individuell fortbildning.

Hur hanterar skolan behovet av kompetensutveckling? Av empirin att döma, är skolans sätt att hantera behovet av kompetensutveckling bristfälligt. Intervjuerna visar tydligt att initiativet till kompetensutveckling kommer från lärarna själva, det hänger på deras ansvar om man vill vidareutbilda sig. Likaså är det upp till läraren själv att leta upp den kurs den är intresserad av och därefter se om den kan få ett godkännande från rektorn om det finns resurser vill säga, och dessutom avsätta tid. Önskemålet är dock att initiativet borde komma mer uppifrån, ledning och rektor. Idag sker så enbart om det är någon gemensam föreläsning där alla lärare är förpliktade att delta. Men lärarna anser att möjligheten till individuell utveckling också måste ges, som en del av lärarprofessionen. Att fallet dock är annorlunda i verkligheten har att göra med bristande ekonomi och vilja att, utan ersättning, avsätta sin fritid för kompetensutveckling.

Att behovet av kompetensutveckling är stort, kan urskiljas som en röd tråd genom studien. Lärarna, liksom Stigendahl anser att som lärarutbildningen ser ut idag så är individen långt ifrån färdigutbildad när han/hon kommer ut på skolan och börjar tjänstgöra som lärare. Denna uppfattning betonas också i det internationella perspektivet, där man i de vita dokumenten understryker betydelsen av ”livslångt lärande”, att man måste vidareutbilda sig genom hela livet.

Vilka faktorer genererar behov av kompetensutveckling? Den främsta anledning till ökat behov av kompetensutveckling inom skolan är det breda kunskapsområde som krävs enligt läroplanen. Men en kanske lika viktig anledning till behov av kompetensutveckling är samhällsutvecklingen som genererar nya kunskapsområden, t.ex. inom ny teknik, och innebär nya samhälliga behov och anpassningar, t.ex. till ett mångkulturellt samhälle och ökad globalisering. Av empirin att döma finns således tendenser som visar ett missnöje med läroplanen. Jag syftar då främst till dess omfattning och bredd och inte minst lärarnas okunskap om dess innehåll. Min uppfattning är att lärarna inte håller sig uppdaterade så att undervisningen följer läroplanen. Av intervjuerna att döma är läroplanens storstilade mål svåra för läraren att fullfölja utan att utbrändhet följer som en konsekvens. Påpekas bör att de slutsatser som dras utifrån studien, inte kan användas för generaliseringar eftersom materialet

är alltför begränsat för att en sådan sak ska kunna ske. Dessa slutsatser bör därför beaktas som mönster utifrån vilka tendenser i just denna studie kan urskiljas.

Under skoltiden formas en viktig del av elevens habitus, även om individen själv inte är medveten om det. Att läraren är medveten om att skolmiljön utgör en mycket viktig del av elevens utveckling är en förutsättning för att skapa en så substantiell och kreativ undervisning som möjligt. Medvetandegörande av interaktionens betydelse kan vara ett sätt att i möjligaste mån undvika negativa former av makt och auktoritet. Aktörerna på elevfältet respektive lärarfältet, måste acceptera varandra, när många olika roller måste samsas är det bäddat för konflikter och spelet på fältet kan därför tyckas flyta trögt ibland. Den symboliska interaktionismen liksom Bourdieus sociologiska perspektiv understryker dock hur beroende den sociala människan är av interaktion, vilket innebär att skolan spelar en stor roll för individens utveckling.

Psykologen Roger Ellmin poängterar att upplevelsen av otillräcklighet i sitt arbete minst av allt är stimulerande och lätt leder till negativa konsekvenser som kan gå ut över undervisningen. Det kan gå så långt att läraren tenderar att styra sina elever med auktoritet då lärarens psykiska och fysiska hälsa hotas. Det har inte att göra med att lärarna inte är förmögna till att lära sig läroplanen. Jag menar att problemet ligger i kravet av implementering av läroplanens innehåll i undervisningen. Vad som påverkar en individs förutsättningar har enligt min uppfattning att göra med en kombination av det individuella habitus, den sociala omgivning och de sociala fält som individen rör sig på. Vad jag här vill poängtera är att det inte är den enskilda läraren som ska bära skulden för bristande kunskaper angående läroplanen. Problemet är möjligheten att omsätta läroplanen, att hinna med att sätta sig in i den och att följa den. Problem har att göra med bristande resurser och utrymme, att lärarna är för stressade för att bry sig och läroplanen för luddigt utformad för att ge stöd för en elev- och samhällstillvänd kompetensutveckling.

Vilka aspekter visar på hur det ser ut i ett interaktionistiskt och allmänt sociologiskt perspektiv? I detta hänseende vill jag belysa en relevant tolkningsskillnad vad gäller lärarprofessionen och skolans uppgifter. Skolan ska, förutom den allmänna undervisningen, bidra till den sociala uppfostran, arbeta med normer, värderingar och attityder samtidigt som den ska ta hänsyn till individens egenart. Empati blir, inte minst i ett interaktionistiskt perspektiv, en viktig del i lärarens arbete att förstå och vägleda den enskilda eleven. Med detta

i åtanke är det förvånande att några av mina intervjupersoner menade att uppfostran inte hört till skolans och lärarens uppgifter. Det visar ytterligare ett exempel på lärarens okunskap angående läroplanens innehåll.

Lär sig eleverna rätt saker? Skolan utgör idag samhällets förlängda arm som ska utbilda eleven i ämneskunskaper, uppfostra samt förbereda eleven att leva i det befintliga samhället. Med andra ord handlar det om så mycket mer än att lära var alla Sveriges floder flyter och vad våra förfäder gjorde på Stenåldern. Moderniseringen har inneburit att skolan tvingats ta över mycket av det ansvar som tidigare var familjens uppgift, med andra ord har skolans roll förändrats. Föräldrar ställer naturligtvis mycket höga krav på skolan som ska vägleda deras barn in i framtiden. Det innebär samtidigt att eleven från tidig ålder måste lära sig både klasskultur och skolkultur, och samtidigt vara en del av sin familj där en tredje, unik kultur råder. Eleven konfronteras hela tiden med en mängd nya situationer och konflikter. Därför anser jag att utbildningen både är en social och en individuell nödvändighet.

Mikael Stigendahl, forskningsledare för Urbact och andra EU-projekt, menar att eleverna till viss del lär sig fel saker. Han syftar då på att skolan ska vara samhällsrelevant, att eleverna ska lära sig att leva i dagens befintliga samhälle, vilket också nämns i läroplanen. Problemet ligger dels i att lärarna saknar mycket av den kunskap och kompetens som behövs, dels handlar det om prioriteringar, ökat utrymme för det ena innebär nedskärningar för något annat, bl.a. riskerar faktakunskaper att få minskad tilldelning, vilket inte av alla uppfattas som något positivt.

Kompetensutveckling - för vem? Följer kompetensutvecklingen samhällsutvecklingen? I detta avseende vill jag inledningsvis belysa resultatet av empirin. Den visar att lärarna prioriterar den kompetensutveckling som i första hand gynnar dem själva och deras personliga utveckling i arbetet. Kompetensutveckling för elevernas nytta nämns inte, således inte heller vikten av att följa samhällsutvecklingen. I EU-dokumentet samt läroplanen understryks dock vikten av det sistnämnda. Min uppfattning är att problemet dels handlar om bristande kunskap om läroplanens mål, ett ansvar som ligger på rektorns uppgift att informera om, dels att den kompetensutveckling som erbjuds är otillräcklig och kan inte hålla jämn takt med samhällsutvecklingen. En förklaring till detta är enligt min uppfattning att skolan, som är en del av ett nätverk, saknar noder utanför sitt eget fält vilket leder till att den blir stum och inte lika samhällsförankrad. Kanske är den inre kampen mellan lärarna på fältet så påtaglig att

skolan i sig blir en isolerad del som går sin egen väg? Är det möjligtvis detta man försöker överbrygga när man i EU-dokumentet talar om internationellt utbyte mellan skolor och lärare och kan Urbact ses som ett medel att nå dit?

Delar av min förhandsinställning bekräftades av studien. Jag syftar då på mina antaganden att lärarens ansvar ökar om man ska gå efter den nya läroplanen, att det finns ett stort behov av kompetensutveckling och att lärarprofessionen har en låg status. Således följer inte kompetensutvecklingen samhällsutvecklingen. Då skolan idag är en mycket viktig socialisationsagent är det extra betydelsefullt att lärarnas kompetensutveckling är i linje med, och lyhörd för samhällsutvecklingen, samtidigt som lärarna är ett viktigt led i samhällsutvecklingen. Lärarprofessionens status är, menar jag, idag inte vad den borde vara. En möjlighet till positiv utveckling ser jag i ett utökat samarbete mellan lärare inom EU, ökad stimulans till kompetensutveckling och höjd status för yrket. Inför offentliga ”skills cards”, som man skriver om i EU-dokumentet, som instrument för att mäta individuella prestationer, för dem som önskar. Kompetensutveckling förutsätter att ett lojalitets- och förtroendeförhållande skapas mellan anställd och arbetsgivare. Personalvårdande insatser är självklara i många andra organisationer. Att kontinuerlig kompetensutveckling bedrivs inom skolvärlden kan inte nog betonas vikten av, den får inte försummas!

KÄLLFÖRTECKNING

- Becker, Howard. S** (1998) *“Tricks of the trade”*, The university of Chicago Press: Chicago.
- Bourdieu, Pierre** (1991) *”Kultur och Kritik”*, Daidalos AB: Göteborg.
- Bourdieu, Pierre** (1999) *“Kultursociologiska texter”*, Salamander: Stockholm.
- Charon, Joel. M** (2001) *“Symbolic Interactionism, an introduction, an interpretation, an integration”*, Upper Saddle River, N.J.:Prentice Hall.
- EU-dokument** (1995) *“White Paper on Education and Training – Teaching and learning towards the learning society”*.
- Imsen, Gunn** (2000) *“Elevens värld”*, Studentlitteratur: Lund.
- Nordstedts Förlag**, fjärde upplagan, *”Ord för Ord –Svenska Synonymer och Uttryck”*.
- Persson, Anders** (1994) *”Skola och Makt”*, Carlssons Bokförlag: Stockholm.
- Sjöberg, Katarina** (red.) (1999) *”Mer än kalla fakta”*, Studentlitteratur: Lund.
- ”Skollagen i praktiken – motiv och kommentarer”* (1995) Svensk Facklitteratur: Stockholm.
- Strandler, Lennart** (1988) *”Läroplan 2000”*, SAF; Svenska Arbetsgivareföreningens Förlag.
- Thurén, Torsten** (1991) *”Vetenskapsteori för nybörjare”*, Rune Förlag: Stockholm.

BILAGA 1.

INTERVJUGUIDE

Intervjuguiden är tematiskt uppdelad i rubriker. Under varje rubrik finns exempel på hur frågor har formulerats. Observera att guiden inte följs till punkt och pricka då jag i största mån undvikit att leda informanternas svar i någon riktning.

Arbetsuppgifter och trivsel

Hur länge har du arbetat på skolan och hur länge har du varit lärare?

Vad har du för utbildning?

Kan du beskriva dina arbetsuppgifter för mig?

Trivs du med ditt yrke?

Kompetensutveckling

När jag säger kompetensutveckling, vad tänker du på då?

Är kompetensutveckling något som diskuteras bland lärarna på skolan?

Har du som lärare på skolan fått genomgå någon sorts kompetensutveckling?

Utvärdering?

Den nya Läroplanen

Vad tycker du om den nya läroplanen?

Föranleder den nya läroplanen behov av kompetensutveckling hos lärare på lågstadiet?

Behov och hinder

Finns det ett behov av kompetensutveckling i ditt/dina undervisningsämne?

Har den nya tekniken, IT, skapat behov av kompetensutveckling?

När, hur ofta och under vilka former tycker du att kompetensutveckling ska ske?

Tror du att det finns olika behov av kompetensutveckling på olika lågstadieskolor? Vilka faktorer tror du kan ha betydelse i sådana fall?

Upplever du att det finns något hinder för kompetensutveckling på skolan?

Initiativ och konsekvenser

Tar du själv initiativ till din egen kompetensutveckling?

Ser du några konsekvenser som kompetensutveckling kan få?

Historiskt perspektiv

Om jag säger kompetensutveckling förr, idag och i framtiden, vad tänker du då?

Är synen på eleven densamma?

Har du något att tillägga?